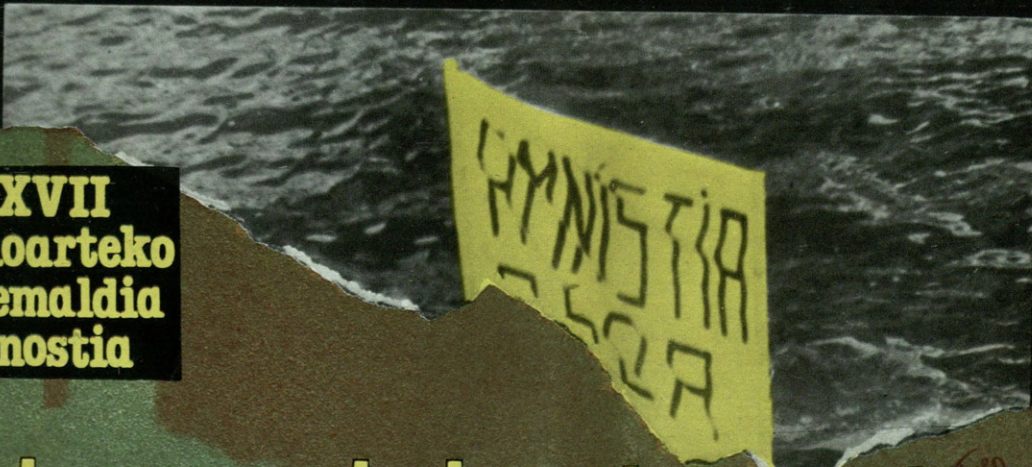

zeruko **ARGIA**

**XXVII
Nazioarteko
Zinemaldia
Donostia**

estropadak atzo eta gaur

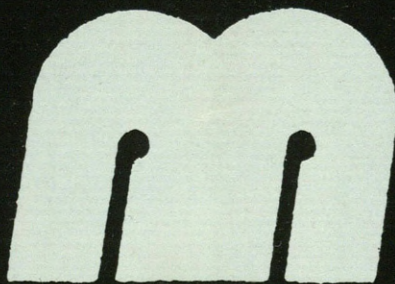

kotxea zaintzen dizu

Karrozeriaren brilu eta garbiketarako produktuak
Zepilu ditzira emailak
Tapizeria eta apal garbigailuak
Parabris garbigailuak eta zapi hats garbitzailea
Emergentzietan eskuak lehorrik garbitzeko spraya
Gel sagar usain emailak
Suhilgailuak
Motorretarako spray grasagarbitzailea
Motor olioarentzako "Molykote A" gehigarria
Frenuetarako likidoak
Radiadorearentzako destrabagailu eta itokin estalgarriak

kirolzaleen zerbitzutan

miner

donostia

271050 eta 270447

irailak 16-23

LiBuRuAK

BERTSOAREN EZPATA, Iñaki Zabaleta. ELKAR. 89 or., 250 pta.

«... liburu hau poema drama bat da, eta hori nahi luke izan (...) prozesu judizial bat da, poeta bati (denok garen poeta horri) egiten dioten prozesua...», dio egileak berak hitzaurrean. Prozesu hori Greziako antzerkiaren itxuran dago espresatua, eta benetan originala gertatzen da hau euskaraz.

Iñaki Zabaleta, leizarra, Iruiñean bizi da; euskarazko irakasle eta kazetari bezala —ANAITASUNAN eta EGINen— lan egiten du. Hau da argitara duen lehen liburu.

AMAYA O LOS VASCOS EN EL SIGLO VIII, Francisco Navarro Villoslada. TEBAS. 735 or., 450 pta.

Nork ez du, entzutez gutxienez, nobela hau ezagutzen? Bere garaian —duela ehun urte— nobela historikorik famatuenetakoa izan zen; gaur egun, zahartzaroa nabaritzen bazaio ere, nostalgikoentzat behintzat balio du. Kaleratu duen argitaldaria horrelako zerbait izango du buruan. Dena dela, lasai hartu beharrezkoa dela esan behar, liburu mardul hoietakoa baita.

LA CAJA DE ESPECIAS DE LA TIERRA, Leonard Cohen. ALBERTO CO-RAZON, VISOR. 195 or., 350 pta.

Leonard Cohen kantaria da, baina batez ere, poeta. Liburu honetan bere alderdi hori dasta dezakegu. Poemetan zehar bere herriaren mitotok —judu-kanadiensea da bera— azaltzen dira, baina bere estiloa amerikanoa da erabat.

1961ean argitaratu zen liburu hau Toronton, baina aurten azaldu da hemen. Poemak ingelesez eta gaztelaniaz daude.

PEQUEÑA GUIA DE LOS HONGOS EN EUROPA, Andrés Neuner. OMEGA. 143 or., 450 pta.

Liburu hau Europako landare abere eta naturalezako beste gauza batzuei buruz dagoen sail batekoa da. Eskuin aldean landare, abere edo dena delakoaren argazkia, koloretan, dakar eta ezkerrean, horri buruzko informazioa, labor baina zehatz. Beraz, naturaleza gustatzen zaienentzat oso egokia kolekzio hau. Problema bat du: garestia gertatzea.

EVITE SER UTILIZADO, Wayne W. Dyer. GRIJALBO. 358 or., 350 pta.

«Técnicas dinámicas para gozar de la vida sin ser manipulado». Tituloek nahikoa adierazten dute. Gaztelaniaz «sentido común» deitzen den hori pixka bat erabiliz, eta hori baino gehiago, «la ley del más fuerte», Dyer jaunak jendartearen aurki zindezkeen egoera inkomodoetatik «airoski» ateratzeko errezetak ematen dizkizu hemen. Baita ere egiten dituzun aurrerapenak neurtzeko testak ere. COCA-COLAREN parekoa gutxi gora behera.

ALDIZKARIAK

ARAB A SAUDITA, 1. zenbakia.

Ez goaz ez, zenbaki berri bat

aurkeztera, guri behintzat ez bait zaigu iritsi. Joan zen udaberri inguruan atera zen hari buruz ari gara. Izan ere, ez bait genuen orduan eskuratzeko aukerarik izan —Donostiara iritsi zirenak berehala agortu bide ziren—. Aldizkari «underground»-en barruan sar dezakegu, baina ez da pasota absolutoa, inguruari begiratzen diotona baizik. Euskarazko testuak, nahi gaztelaniazkoak baino gutxiago izan, hauen mailan daude kalitatez. Itxura aldetik ez da oso originala, baina oro har, intento interesgarri bat eta ezagutzea merezi duena. Ea Gasteizko sauditon berri laster izaten dugun.

CERAMICA, revista trimestral del arte y ciencia de la cerámica. 3. zenbakia, 1979ko udaberria. 100 pta.

Zeramikazaleak geroz eta gehiago dira gure inguruan. Afizio ho-

rrren gehitzearen eredu, Madrilén argitaratzen den aldizkari hau. Bertan esaten denez, zeramista talde batek argitaratzen du. Lan honetara dedikatzen diren batzuekin elkarriketak, zeramista sukoiei buruzko informazioa, teknika batzuen azalketak... Hoiek dira aldizkari honen gaiak. Liburudendetan aurki daiteke, baina, baezpada, hona zuzenbidea: Antonio Vivas Zamorano, revista CERAMICA, Paseo de las Acacias, 9. Apartado de Correos 7.008, Telf.: 2399011, Madrid-5.

CRISIS, Ediciones NUESTRA CULTURA. 1. zenbakia. 1979ko udaberria. 200 pta

Aldizkari teoriko berri bat. PSOE eta PCEn ezkerrean, tradizio marxistaren espazio oso «europeoan» aurkitzen da: trotskismoaren ondoan baina horrengandik ongi bereizita. Itxuraz, ezker muturreko edozein tendentziari ematen dio sarrera. Asturiasko PCren krisia (Vicente Alvarezekin elkarriketa), URSSeko ekonomia politikoa, PC frantzeseko J. Ellenstein-ekin elkarriketa bat Trotskyri buruz, Mandel-i eta IV Internazionalari kritika bat... Hauk dira lehen zenbaki honetako lan batzu. Interesgarria teoria politikoaz arduratzen direnentzat.

AFRICA HOY, Centro de Estudios y Solidaridad con Africa. 1. zenbakia. 1979ko maiatza. 100 pta.

Afrrikari buruz Estatu Espainolean

GoMIKIA

EHUN KILO, gomikia euskaraz. 110 or., 250 pta. **AZALA KOLETAN BARRUAN ZURI BELTZEAN.**

Kalean dago iadanik **EHUN KILO**, bere **RATATTATEz** denoi deika. **GOMIKIA 2**-ren jarraipena, hartatik honetara pauso bat eman dela nabari zaio. Iparraldeko, Nafarroako eta Gipuzkoako komikilariek —batzu lehendik ezagunak, bestek

oraingoan estreinatzen direnak— parte hartzen dute. Ixtorien eta marrazkien aldetik badago aukera. Gainera, Arturo argazkilariaren erreportaje eder bat aurtengo sanferminiei buruz eta Joxan Muñozen artikulo bat euskal komikiak —edo gomikiak—. Oraindik **GOMIKIA 2** ezagutzen ez dutenei, hura eta **EHUN KILO**, biak, eskuratzea gomendatzen diegu.

dagoen informazio falta betetzera datorrela dio aldizkari onek aurrekepenean. Hiru hilabetetik behin argitaratuko omen da, Madrilén. Lehen zenbaki honetan Sudafrrikari buruzko dossier zabal bat, Saharari buruzko beste lan bat, eta beste zenbait herrialdeetako informazio politiko, kultural eta soziala eskaintzen dira.

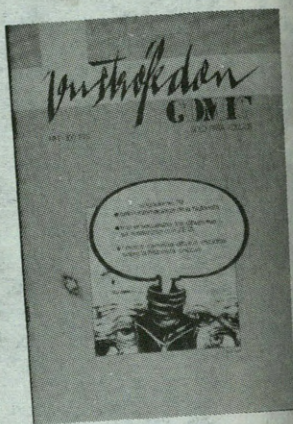
Liburudendetan aurki daiteke hau eta bestela berriz helbide honetara eskatu: **AFRICA HOY**, Alameda 5-3.º, Madrid-14. Tel.: 2390540. Bost zenbakitarako harpidetza 500 pta. kostatzen da.

PANORAMA, revista de Sudafrica. 56. zenbakia.

Aldizkari hau aurrekoarengandik zeharo desberdina da. **AFRICA HOY**-k ikuspegi progresista baldin badu, **PANORAMA** berriz Sudafrica-ren

propaganda egiteko hilabeteroko bat besterik ez da. Europa eta Hego Amerikarako, Sudafricak Suizan duen enbajadak argitaratzen du. Zer esanik ez, herrialde eder, atsegin eta on bat, arrazakeriaren azpirik ez duena, agertzen dela **PANORAMA**n, errealitateetik zeharo desberdina duarik gabe.

BUSTROFEDON, comic sólo para adultos. Colectivo ZETA. 1. zenbakia. 100 pta.

«Bustrofedon» en lehen zenbakia. «Zeta»-ren laugarrena da benetan, baina zera gertatzen da, «Zeta-3» sekuestratu egin zutela «por escarnio a la religión católica»; gainera, «Zeta» aldizkari mailan izen oso erabilia dela eta beste hau, «arraroa eta itsusia» hartzea erabaki dute. Zaragozan argitaratzen da aldizkari hau eta Estatuko komikilarien lanak jasotzen ditu. Horrezaz gain, komikiaren munduari buruzko erreportajeak, informazio eta kritikak.

IKASTALDIK

ARTEAREN HISTORIAZ ETA EUSKAL KULTURAZKO IKASTAROA, Bizkaiako ISE-k, Bilboko ICE-ren laguntzarekin antolatua. Irailaren 17tik urriaren 3ra iraungo du; 17an, Euskal Herriko etnografiak, Julio Caro Baroja jak hitzegingo du. 19an eta 20ean arkitektura eta hirigintza, Jose Luis Linazasorok. 21ean musika, Juan Luis Ansorenak, Erreterrikoak. **DRA MARI** koralaren aktuzioa.

**JOSE
ZINKUNEGIREN**

OPTIKA DONOSTIAN

URTEETAN LANEAN OHITUA

Hernani, 4

DONOSTIA

Transportes

ankar s.a.

ERAMAN-EKARRIAK, KAMIOIAUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid,
Oviedo, Gijón.

Donostitik egunero:

Iruña, Bilbo, Gasteiz, Alicante, Elche, Elda,
Murcia, Cartagena, Granada, Almería, San-
tander, Valladolid, Zamora, Palencia, Sala-
manca.

Astean irutan:

Malaga, Sevilla, Jerez de la Frontera, Cadiz,
Lugo, Coruña, Orense eta Vigora joan etorriak

Urrutizkiñak: 552650 - 552654

Apartado 1381

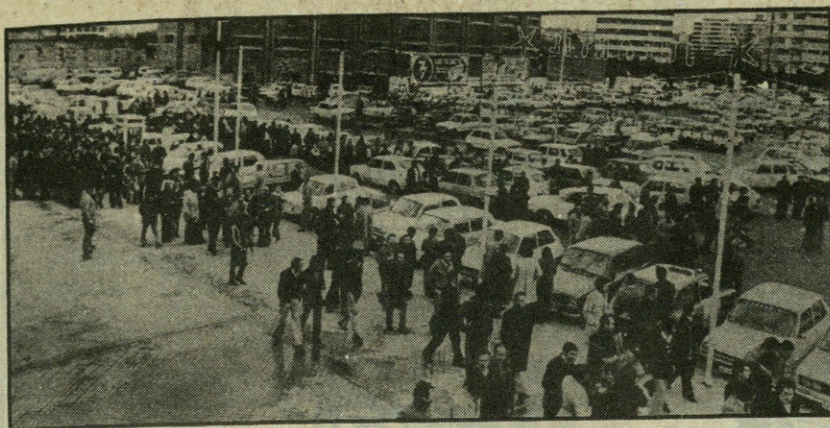
Hernanirako bide nagusian,

ERBOGIA hauzoan

DONOSTIA

5

BILBOKO UDALETXEA NEURRIAK GOGORTZEN.—Gaur hiriburuetara berebiler joaten direnek arazo frango izaten dute, bata eta handiena aparkamentuarena delarik; polizia municipalak ezartzen dutena, ehundaka multa da, ehundaka da noski ordaindugabe geratzen dena. Gertakizun honen aurrean, hau da, ordaintzen ez dituenen kasutan, neurri go-

gorrak hartzea erabaki du Udaletxeak.

Bilbon, kalean jende gehiena dagoen unetan 4.000 bat berebil egoten omen da bigarren ilaran aparkaturik; hauen aurka dagoen neurririk gogorrena grua da.

Zigorak bai baina neurririk ez, hau da bilbotarrek diotena, hau da hiri handietako berebilzale guztiek diotena.

4

ALKOOLISMOA INDARTZEN.—Estatu Espainolean, 2.500.000 alkoolikotatik, milioi bat hiltzera kondenatuak daude; hau zirrosisegatik, hau estatik 500.000 emakumeak dira. Duela 30 urte 14 gizonzokoko emakume bat bazegoen egaten zuena, gaur proportzioa aldatu egin da eta 4 gizonzokoko emakume bat da alkoolizatua.

Urtean pertsonako 14 litro edaten dira; OITek dioenez egunero edaten dutenak 38,5% dira, tarteka edaten dutenak 28,6% eta batere edaten ez dutenak 20%a.

«Alkoolikoa ez da bizioso bat, ez da degeneratu bat, ez eta ere delinkuente bat, gaiso sozial bat baizik» dio informe baten egileak.

3

GAZTEOK ERNE.—«Fedea eta bertutearen aldeko burrukari inork ez diozue beldurrik izan behar, gazteek arintasuna eta txepeltasunari bakarrik izan behar diote beldurra, txepelkeriaz beren buruei kristauak deitzeko beldur direnek direlarik» esan du Jubanyk.

2

OBJETOREAK PLANTEIAMENDU SAKONTZEN.—Abuztuaren 25etik 31ra, Gasteizen 100 bat Estatuko Kontzientzi Ergazpentsaileek elkartu zen. Batzarrerako puntu asko bazuten ere, lehenengoa aztertzeraz, hau da ideologiarena, bakarrik iritxi ziren, eta honetan une guztitan planteiamendu pertsonaletatik aztertzen zen, azkenik puntu minimo batzuetara iritxi zirelarik.

1

MARIBEL ETA JOXE LUIS ZORIONAK.—Zeruko Argiako langilea den Joxe Luis Alustiza Irailaren 7tik. Eider izeneko neskamotz eder baten aita da. Z. Argiako idazleen ortografiako akatsak indarberriz zuzentzen jarraituko duen itxaropenaz berari eta bere emazte Maribeli zorionik beroenak!

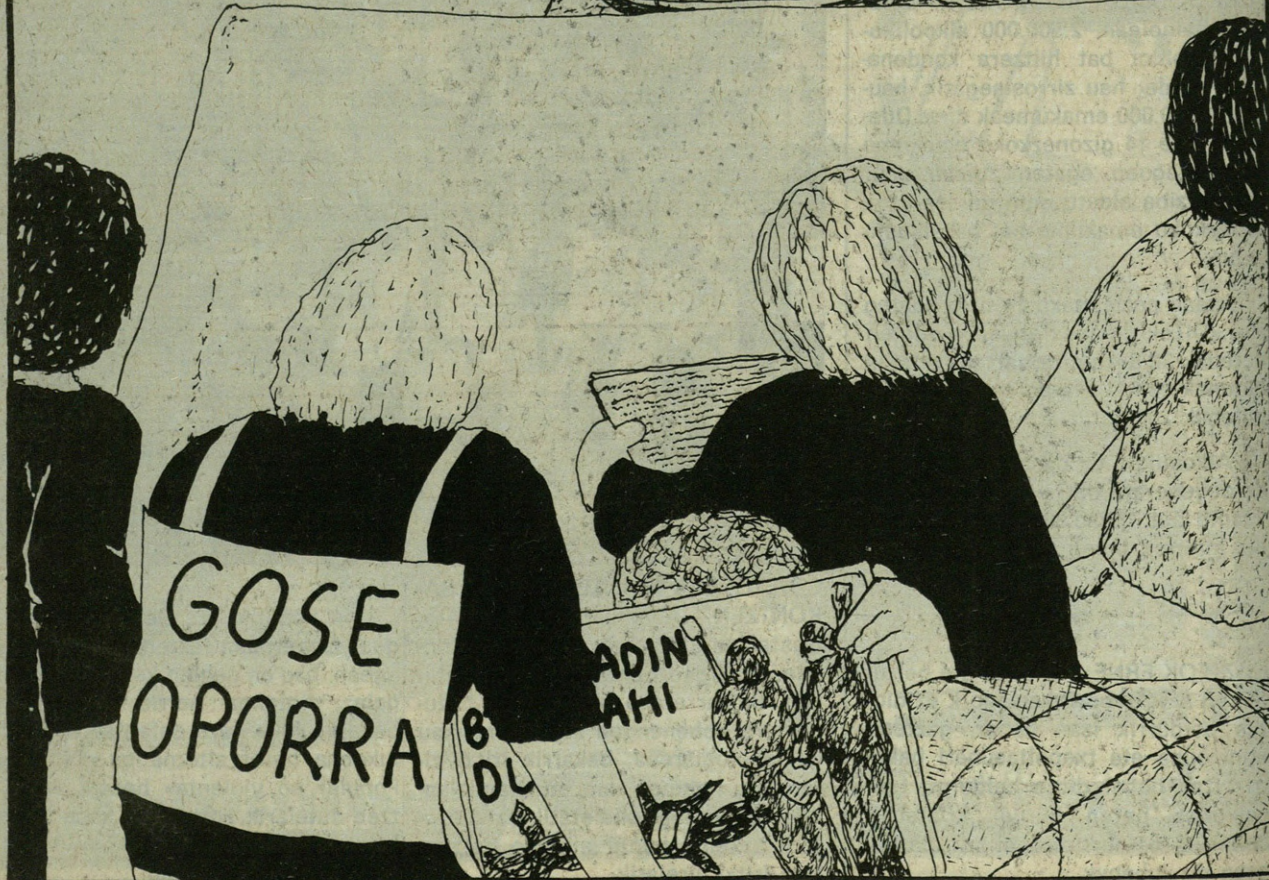
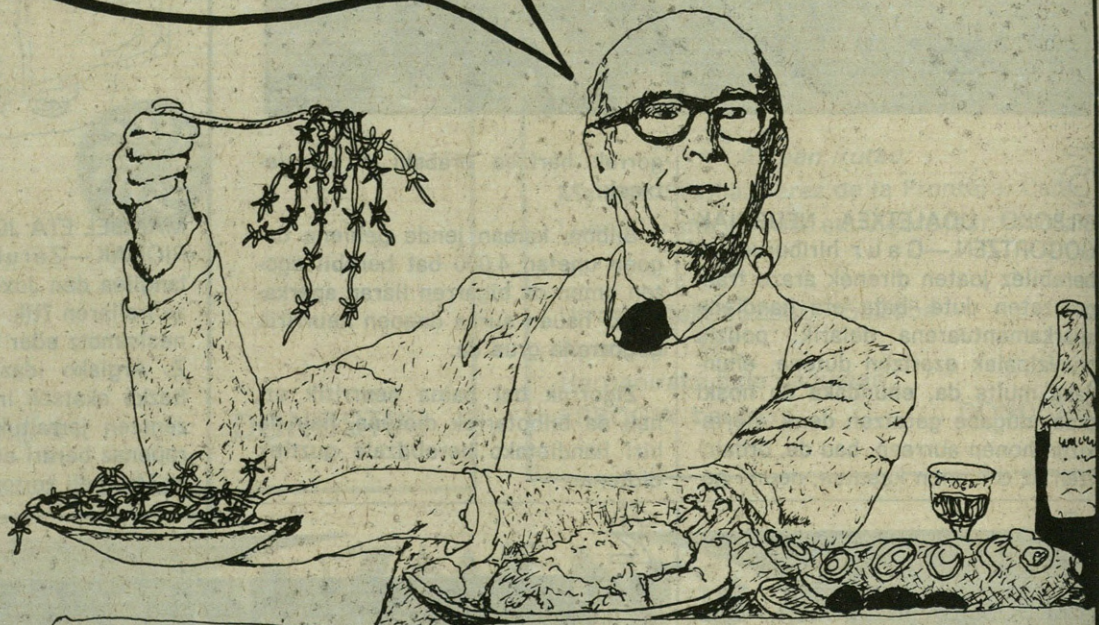
Une honetan eta Defentsaren Legea Gobernuan aztertzeraz doazen unean, hau da gehien kezkatzen dien gaia; diotenez herria bera izan beharko luke bere defentsa eratuko lukeena, beren alternatiba «Defensa Popular no violenta» bezala definitzen dutelarik. Hemendik kanpo kezkatzen dien arazo asko da: soldaduska serbitzu zibila, etab...

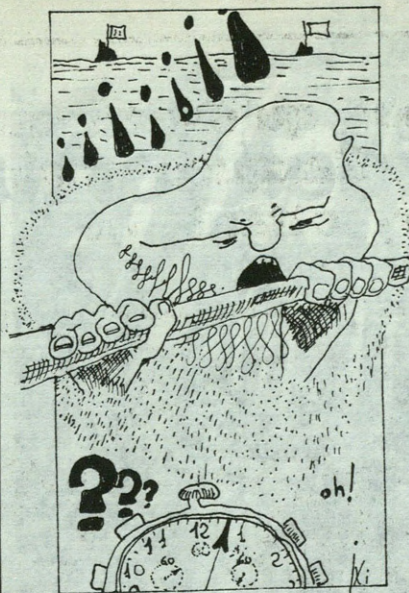
hots!

* je ne sais pas qu'est-ce qu'ils veulent ces Basques maintenant ils boycottent nos aliments.

* Ez dakit zer nahi duten euskaldun hauek, orain gure janariak boikoteatzen dituzte.

E HUN urte bete dituzte Kontxako estropadek, eta hasieran izan zuten arrakasta nolakoa izan zen ez badakigu ere, gaur egungoa ordukoa baino txikiagoa ez dela pentsa dezakegu. Izan ere, ikusi egin behar da deporte honek mugitzen duen jendetza.

Agian ez zitzaion hori oharkabean pasako estropadak bereganatu nahi izan zituztenei, eta neurri batean lortu zutenei. Franco eta bere inguruz ari gara. Erromatarren «panem et circenses» praktikan jarritz, eta beste deporte batzuekin bezalaxe, «herrira hurbildu» nahi izan zuten. Herriar batzuk, baita horretan laguntzen saiatu ere.

Baina han zegoen nonbait herriaren kontzientzia. Horrek, pixkanaka baina irmo, gurea ez zen bandera inposatuari uko egin zion. Baita lortu ere bandera hori izkutaraztea. Francoren garaia zen oraindik.

K ONTXAKO estropaden ehungarren urtean, horik gureak direla, errekupeatu direla eta guk nahi ditugunean eta nahi dugun bezala egiten direla erakutsi da. Hilaren 1ean, lehen txandaren bezperan, ezten bat sartu bazitzaion herriari, ezin estropaden festa ospatu. Aste horretako borrokaren bitartez, hurrengo iganderako giro egokia lortu zen. Estropadak beren osotasun eta edertasun guztian egin ahal izan ziren, baina ez horregatik momentuko egoera eta astebete lehenagoko gertakizunak ahanzi ga-

be. Oraingoan, arraunlarik izan ziren gaiera memoria kolektibo horren gogorale eta erreibindikapenen adierazle, bai pankartak ateratzean eta baita «Sotera»koek errefuxiatuen aldeko eta Iñaki Quijeraren hilketaren aurkako agiria irakurtzean. Are gehiago, Euskal Herritik kanpokoak ditugunak ere, bat egin zuten horretan hemengoekin. Garai bateko agintariekin —eta gaur egungo bat baino gehiagok— bihotzerre samina sentituko zuten. Kontxako ingurua eta Konstituzioko plaza betetzen zizutenen gehiengoak ez zirudien haserre zegoenik.

Ehungarren urteak bere seinalea utzi du. Orain beste pauso batzuetan emateko garaia dator. Beste deporte batzuetan egin den bezalaxe, hain bertakoa den traineruan ere euskaldunak Euskal Herriaren ordezkari bakarrik izan nahi dutela adierazteko eta hori lortzeko bidean jartzeko garaia da.

ZERUKO ARGIA

Lehendakari: Kaietano Ezeiza.

Zuzendari: Elixabete Garmendia.

Zuzendari Ordezko: Pilar Iparragirre.

Erredakzioa: Joxe Luis Alustiza, Lurdes Auzmendi eta Gorka Reizabal. Bilbon: Gorka Abad eta Karlos Donoso. Iruinean: Txema Larrea. Gasteizen: Jose Inazio Murua. Iparraldean: Mikel Iribarren "Xinaberri" eta Astema.

Idazleak: Mikel Atxaga, Estepan Aldamiz-Etxebarria, Joxe Alkiza, Jokin Arostegi, I. Bujanda, Pello Lizarralde, Jon Urrujolegi, Jorja Cirera, Iñigo Lamarca, M. Auzmendi, Manu Aranburu, F. Ostolaza "Uztargile", J. M. Bujanda, Muxikina Taldea, J. J. Uribe, Joxemari Velez de Mendizabal, Joseba Sarrionandia, Julen Kalzada, Andoni Sarriegi "Murumendi", Xalbardin eta Kaietano Ezeiza.

Marrakzi eta diseinuak: Antton Olariaga, Larrarte, Tororo, Joxemi Zumalabe, Mikel Plazaola, Ramón Agirre eta M. Artola.

Argazkilarik: Arturo Delgado, Loubet, Philippe Etxeberri, Luis Otaegi, Luis Mitxelena, Txema Ormazabal, Koldo Aretxaga eta Tomas Arozena.

Publizitatea: Joxe Mari Ostolaza.

Fotolitoak: Ernio, S.L.

Jabea: Nafarroako, Kantauri eta Aragoiko K. Donostia, Okendo 22, Telf.: 42-77-86.

Moldiztegia eta Idazkola:

EL DIARIO VASCO. Ibaeta - Donostia.
ALVAREZ IRAOLA. Ibaeta - Donostia.
EGIA, FOTOKONPOSIZIOA. Egia - Donostia.
D. L.: 80-1963.

HARPIDE SARIA:

Barruan	1.900 ptz.
Korreo Batsuneko herrietan	2.100 ptz.
Atzerriar beste herrietan	2.400 ptz.
Airez	3.800 ptz.
Salmenta (ale bakoitza)	60 ptz.

irtenbidea lortu nahiz

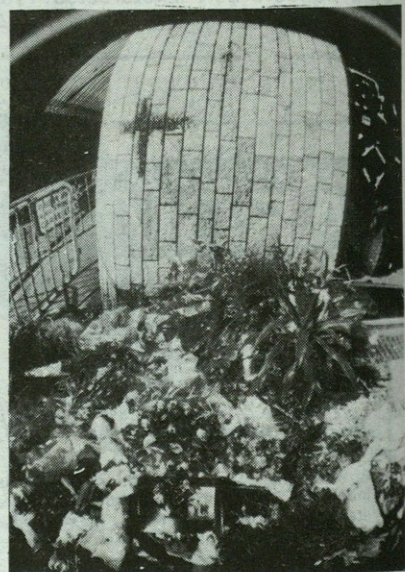
Irailaren 16ko manifestazioarekin irtenbide bat bilatu nahi zaio arazoari.

«Mugagabeko gose greban jarraituko dugu zerbait lortu arte» adierazten ziguten, duela egun batzu, Hendaia-ko Santa Ana elizan enzerratuta dauden errefuxiatuak. Zenbakia herstera goazenean, haietatik hamairu ospitale-
ra eramanak izan dira, emakume bat nahiko gaizki aurkitzen delarik. Frantses gobernuak ez du oraindik tutik adierazi.

Gose greba hasi zenetik konstante bat izan dute enzerratuek. **«Sekulako morala dago gure artean»** berrepikatzen zuten, eta beraien itxura ikusiz, ez zirudien inongo gezurra zenik. Egunak joan, egunak etorri, osasuna maldaz behera joaten hasi zitzaientza konturatu eta ez ziren batere kezkatu agertzen.

Hendaia-ko jendeak osaturiko «Comité de Soutien»etik aparte, mila elkartasun jasoak omen dituzte. Iparraldean zehar bere egoera jarraitzen zela ohartuz gero, alaitasuna zabaldu zen haien artean. **«Nahiz nahi ditugun gauzetatik ezer ez lortu helburu bat beteta egongo da: jendea gure egoera azaleraztea, alegia.»**

Santa Ana elizan lehenik enzerratu zirenek errefuxiatuak izan bazi-
ren ere, laster elkartu zitzaizen iparraldeko jendea. Firma biltzeak, aste bukaeretako enzerronak, manifestazioak ugaritu ziren «mugaz bestaldeko» lurraldean. Eta kasu honetan inork ezin zitekeen zalantzarik ere izan zer jendek osatzen zuen hau. «Operation filtre» delakoak ez zion hegoaldeko jendea ahalmenik utzi.

Hegoaldeko gertakizunen berri hartu zutenerako, enzerratutako taldean bazen jendea osasuna ia galdurik zuena. Pisua, tentsioa... **«Moralak kenduz gero, beste gauza guztiak jaisten ari zaizkigu»** adierazten zigun irripartsu batek.

Elkartasuna lortuta zegoen. Errefuxiatuen aldeko kanpaina, «Euskadin bizi nahi dugu» esaldiaren adierazpena zabaltzen eta martxan. Baina, arazoa konpontzeko posibilitatea zutenek betiko hildotik jarraitzen zuten. Euskal Herri osoan lortuta zegoen gauza bakarra errepresioa zen. Frantziako gobernuak, aintzinetik demokrata den gobernu horrek, eta Madrilgoak, demokrazia estreinatu berria duen horrek, berdin berdin erantzun zuten. Kaleak poliziz betez, askatasun adierazpena zeharo debekatuz, eta eskatzen zitzaienari uko eginez.

zenbat lortuko ote?

Madrilgo gobernuak eskatutakoa ondo betetzen saiatu da Pariskoa. Baina gauzak ez dira haiek uste bezain ondo irten. **«Ez zitzairen komeni arazo hau zabaltzea»** komentatzen zigun manifestazio guztietan ibiltzen den batek. Honen ideia kontuan izanik, bazirudien errefuxiatuen estatutoa lortzeko mila posibilitate zehatza, kanpaina aurrera jarraitzen bazen behintzat.

Baina denak ez dira pertsona honen iritzikoak. **«Gobernadoreak manifestazio batzuk onartu dituela Donostian eta, zer uste duk? Zerbait lortuta dagoela? Kontuan har ezak estropadak, zine festibala e.a. gauza ospatu behar zirela...»** erantzuten zion bere lagun batek.

Madrilgo gobernuari ez zaio asko komeniko errefuxiatuen arazoaren inguruan sortutako mobilizazioa. bai-

Gose grebak, enzerronak, manifestazioak... ugaltzen ari dira.

nan badirudi —irakurri ditugun deklarazio guztien ondorioz konklusio honetara iritsi gara— gutxiago komeni zaiola errefuxiatuak Iparraldean bizitzeko eskubidea izatea.

«Hori ere kontuan hartu dugu. Parisko gobernuak ez du hala nola etsiko. Agian deportatuak izango gara, edo polizi espainolaren eskuetan utziak... Agian denak ospitalera eramana izan arte itxarongo du, hortik aurrera bera indartsu egoteko» adierazten zuten errefuxiatuek prentsaurreko batetan. Nahiz irripartsu azaldu beldurra gainean zutela argi eta garbi azaltzen zen. Hala eta guztiz laster berrepikatu zuen gauza batekin beste guztiak bat zetozela azpimarratu ziguten: **«Beldur guzti horik ditugu, bai. Baina eskatzen duguna lortu arte mugagabeko greban jarraitzeko prest gaude guztiok. Eta gose**

grebekin ez badugu ezer lortzen beste neurri batzu hartzera bultzatuko gaituzte. Eta hartuko ditugu».

Soluzioa lehenbailehen lortu behar dela mundu guztiaren buruan dago. Manifestazioak ugaritu egin dira, enzerronak eta gose grebak bezala. Baionako subprefektarekin lortu ez ziren hitzemateak, Paueko prefektarekin lortzen diren probatzera joatekotan dira Hegoalde osoko udaletxe-etako ordezkariak.

Bestalde, autonomi estatutoaren aldeko kanpaina ofiziala noiz hasi itxaroten daude horren aldeko alderdiak. **«Berriro ere atzeratua izan da fetxa».** Hilaren 16an egin behar den manifestazioarekin errefuxiatuen arazoari irtenbidea eman nahi zaio. Lortuko ote da?

P. IPARRAGIRRE

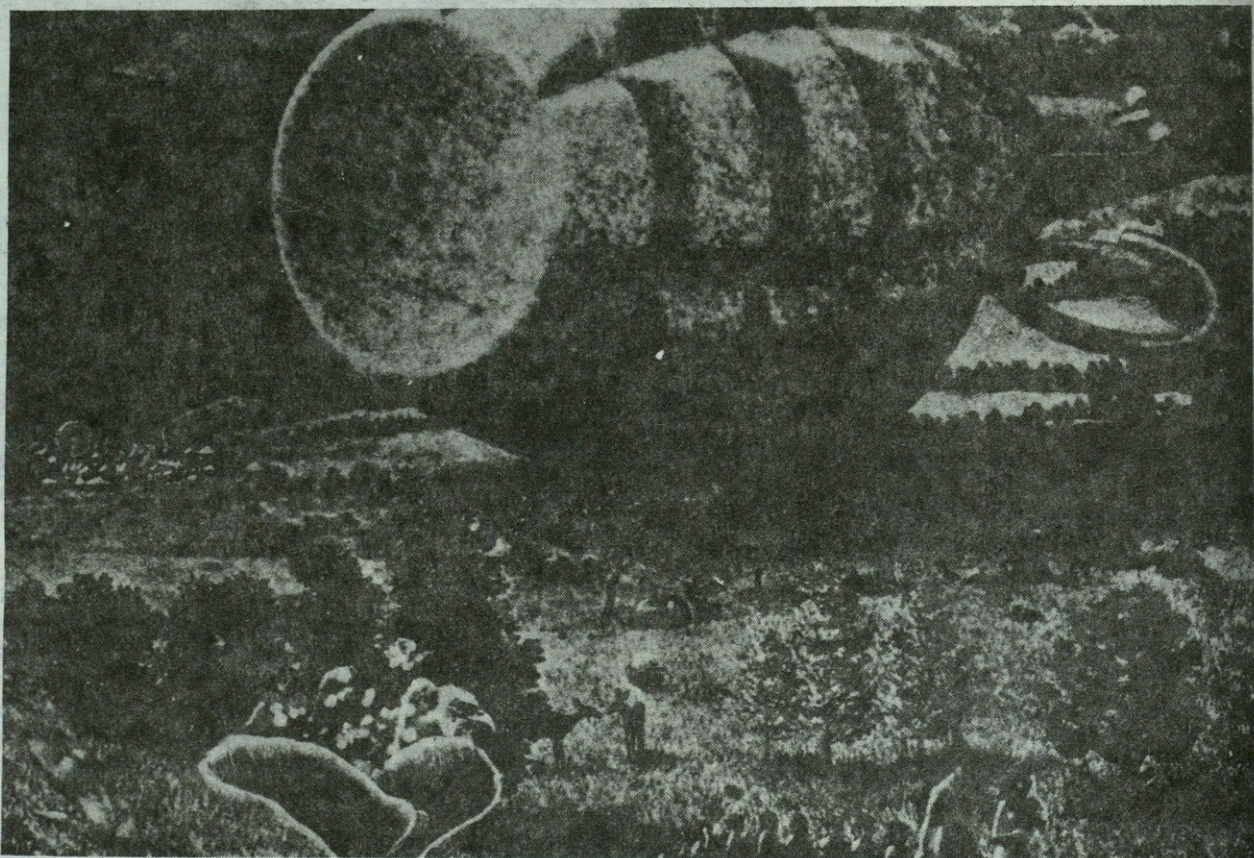
burujabe ez diren herrietan

Jakina denez, galegoentzat behintzat nahiko ezaguna zaigu, Xoven zentrale nuklear bat eraikitzeko asmotan dabiltzela. Lemoiz Euskal-Herriarekiko dena, Xove ari da bilakatzen Galiziarekiko. Burujabetasun nazionala gutxiengo baten hasieran une garrantzitsu honetan, beste helburu politikoak ahaztu gabe (inolaz ere baztertu gabe) errealtateari lotzen gakizkion une honetan, menperatasun politikoa hortzez hortz dabilen arratsalde hauetan, menperatasun ekonomikoa ahazteko arriskua dugu.

Zentrale nuklearren politikak bi alor ditu: bat, gure begietan argi eta garbi dagerrena; bestea izkutuago gelditzen dena. Bigarren alor hau aipatzea da gaur gure asmoa. Brasil, Pakistán, India, Irán... prestijio politikoaren bila dabiltzen estatuak ditugu, militarren eskutan daudelarik. Desarroilo ekonomikoa bilakatzen ari diren estatu hauk besteak bezain aurreratuak ez izan arren, ez dituzte inongo eragozpenik jartzen zentrale nuklearrak eraikitzeko or-

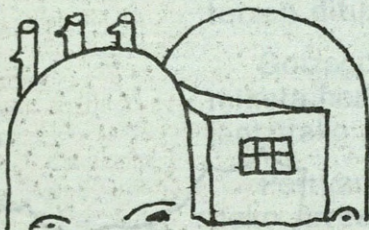
duan. Lehergailu atomikoak, estatu hauek oso garrantzitsutzat jotzen dituzte, beren indarra sistema ekonomiko zehatz baten zutabe, inperialismoaren morroi eta handien politikaren arabera jartzen dutelarik. Westinghouse, General Electric, General Atomik... pentsatzen badugu direla estatu hauei teknologia saldu dieten entresak, suposa ahal izango dugu agian, salmenta hauen grina, funtsa, helburua, xedea, jomuga zertan gorputz daite-

keen. Kapitalismoaren soldaduak munduan zehar hedatza ote? Errealitatearen konstatazio pila batek eraginda mila gogoeta datorkia gure burura. Menpekotasun ekonomiko eta teknologikoak, politikoa dakar. Ez dira ez hitz hutsak. Mehetatik xurgatzen den Uranioak ez du zuzenki hauetako zentrale batean erabiltzeko balio. Aldakuntza batzuk, transformazio batzuk beharrezkoak ditu. Uranio hori «aberastu» egin behar da. Aberaste honen NON, NO-LA, eta NORKEan dago gakoa. Beren balioengatik hain garestiak diren «plantas de enriquecimiento» delakoak dauden leku bakarra Estatu Batuak dira. Eta noski, horreran bidalia behar izaten da; Europan ez baitaude. Era honetan Kapitalismo sistimaren eta Mendebaleko Europaren zaintzaile zintzoak diren yankiek beste zartagina baten girtena eskurattzen dute.

Estatu Batuek eskaintzen duten laguntza teknikoak itzul ezinezko menpekotasun politikoa dakar, inbertsio goituak eta teknika oso aurreratuak baitira. Gaur Estatu Espainolean eraikita eta martxan ari diren zentralak 1.000 MW sortzeko gauza dira. Hogeitalau mila MW sortzeko gauza direnak eraiki eta martxan jarri nahi dituzte. Asmo honetan kokatzen da Xove zentralaren proiektua.

FENOSA berriro. FENOSA-Xove zoritxarreko bikotea. Baina FENO-

SAren asmotan ez da sartzen Galiziaren probetxurako energia hau baldin eta exportaziorako baino gehiago atzerriazten duela.

Erreferendum honetan Herriak ukanen du hitza, aukera beza!

zentralearen beharra demostratu nahi

Agintean dagoen klaseak duen pentsamoldeak, herri xeheratzen saiatzen da.

Herriratze hori, bere eskutan duten tresna denak erabiliz, komunikabideak batipat lortzen du. Hori dela eta izugarriko publizitate zuzitzailea pairatu beharrean aurkitzen gara. Herriak beharrezko jo dezan Xoven eraiki nahi duguten zentral nuklearra du helburutzat publizitate honek: Energi iturri berri hau gabe Galiziaren bilakaera industria-

lak oztopo izugarriak topatuko omen ditu... ezin izango dugula aurrez aurre begiratu etorkizun industrialari... emigrazioak gabeko Galizia bat lortuko dugula... Galizia oparo bat gure eskutan dagoela... Herriaren onerako egina dagoela... gaur teknika aurreratuak inposatzen direla... kutsadura eta horrelako zenbait askak ez direla egia eta gehienez oso eztabaidagarriak direla... segurtasuna erabatekoa dela... dena ongi eta egoki geldituko dela lotua...

Egia bestelakoa da. Ez FENOSAn, ez monopolio honen inguruan, ez da aurkitzen inolaz ere Galiziaren eragile industrial ale bat ere.

internazionalizazioa

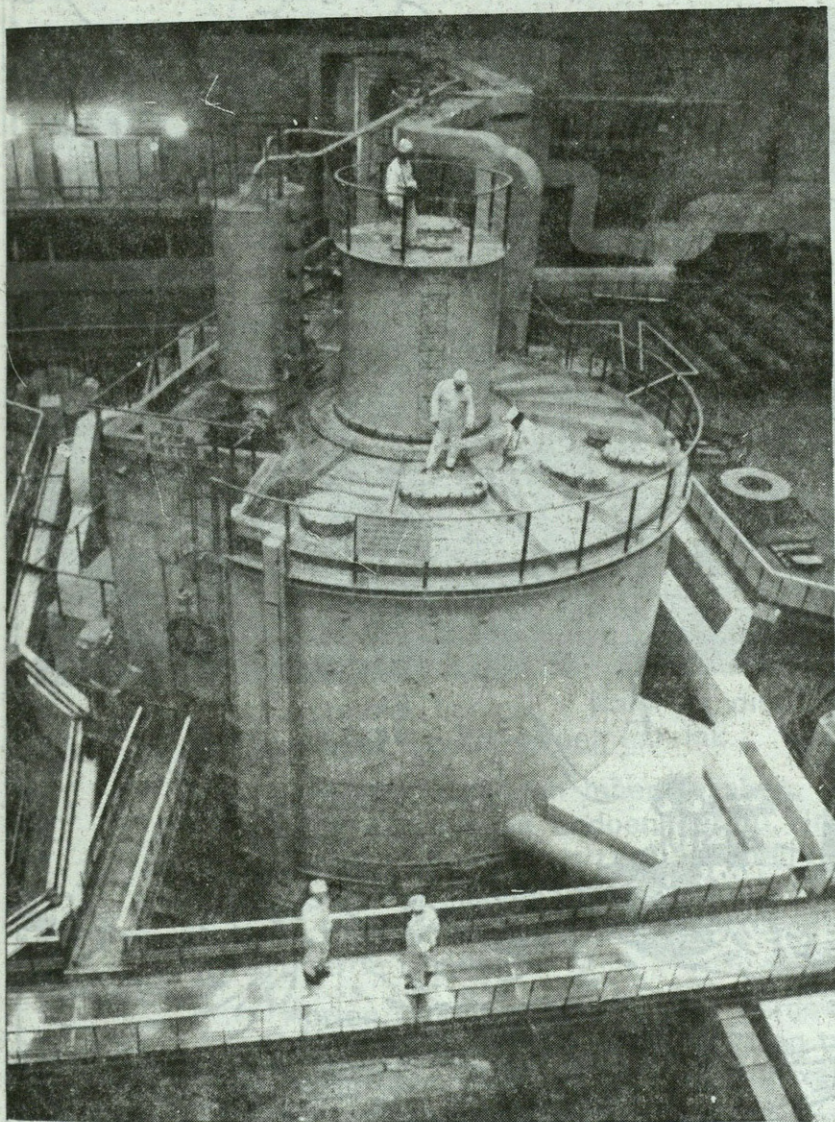
Herri oso bat zigortzea, zikiratzea, zapaltzea, desagerraraztea, malda behera amil dadin tinko saiatzea ez da eskubidezko... baina, tontotzat, ergeltzat, arlote gixajotzat hartzea ere ez da txantxetakoa, alajaina. Le-moiz, Xove kate luze baten bi eslaboi baizik ez dira. Munduan dagoen arazo bat da, orokorra, internazionala. Monopolioen eskutan aurkitzen diren sorkak ondorio internazionalak dakartzate.

Hona hemen joku honetan eragile, partaide direnak, zerikusi handia dutenak: monopolioak, menpekotasun politikoa dakarren menpekotasun ekonomikoa, politika hedakoiak (expansionistak), amaitu gabeko guda hotzaren epeltasuna, mota berri guztietako kolonialismoak, hirugarren mundua, Asia, gobernu militaristen prestijio eza-nahia.

Mendebaleko Europa, Estatu espainola, Estatu hau osatzen duten herriak halaber, Galizia eta Euskadi testuinguru zail, korapilotsu, ilun honetan daude kokatuta. Eta noski Galizian eraman nahi den politika nuklearra testuinguru honetan ikus-tea beharrezko da. «Handien arabera gabilta». Eta horregatik, orain eraiki nahiean dabiltzen zentral berri hauetako bat geldieraztea lortzea burruka luze baten hasiera honetan aurreneko garaipenak eskuratzea da. Geldierazte hauek internazional ondorioak ukanen baitituzte.

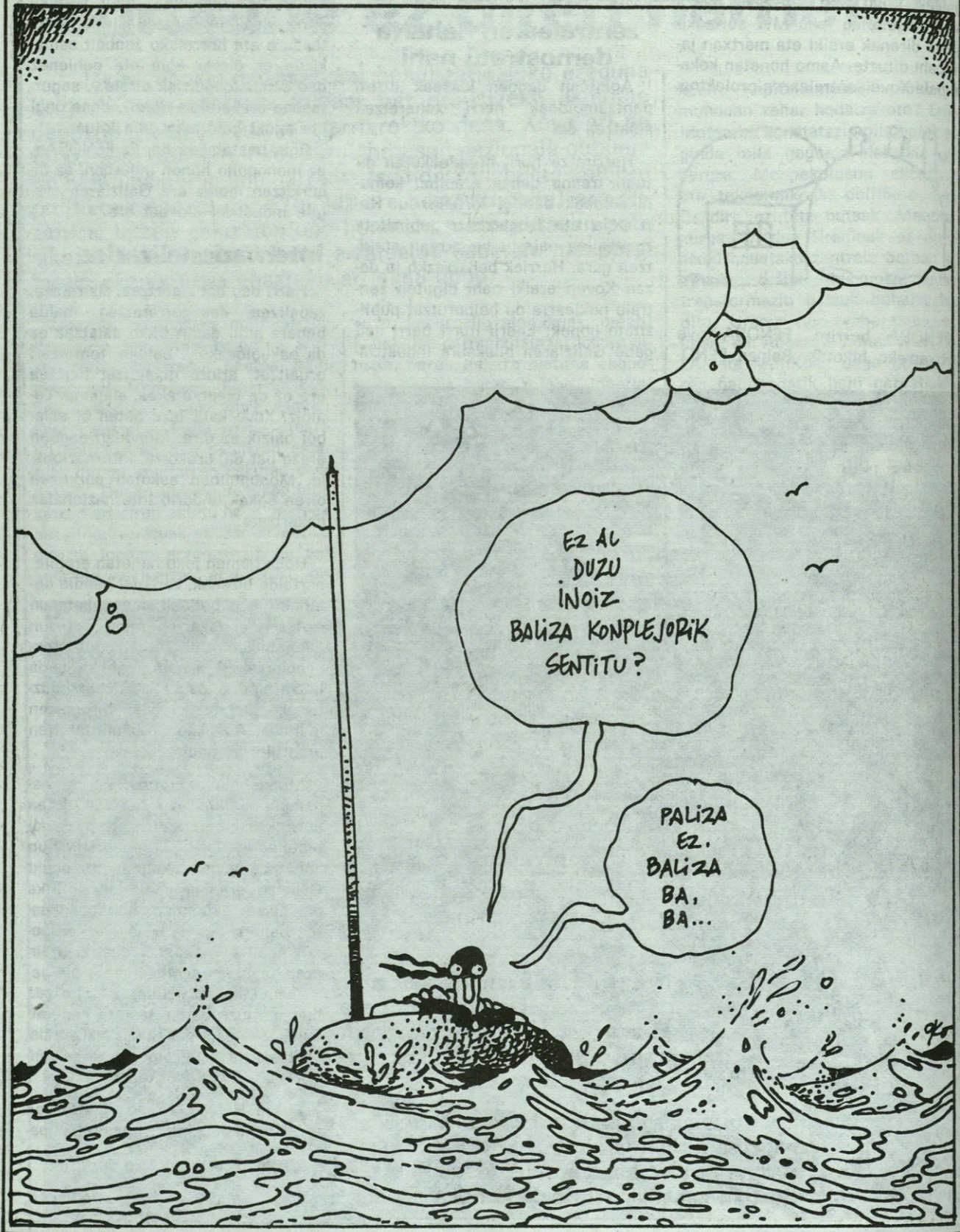
Euskal-Herrian proposatu duzuen erreferenduma hildo horretatik joatea beharrezko da.

HORMAK

prekontseilari maskaratua

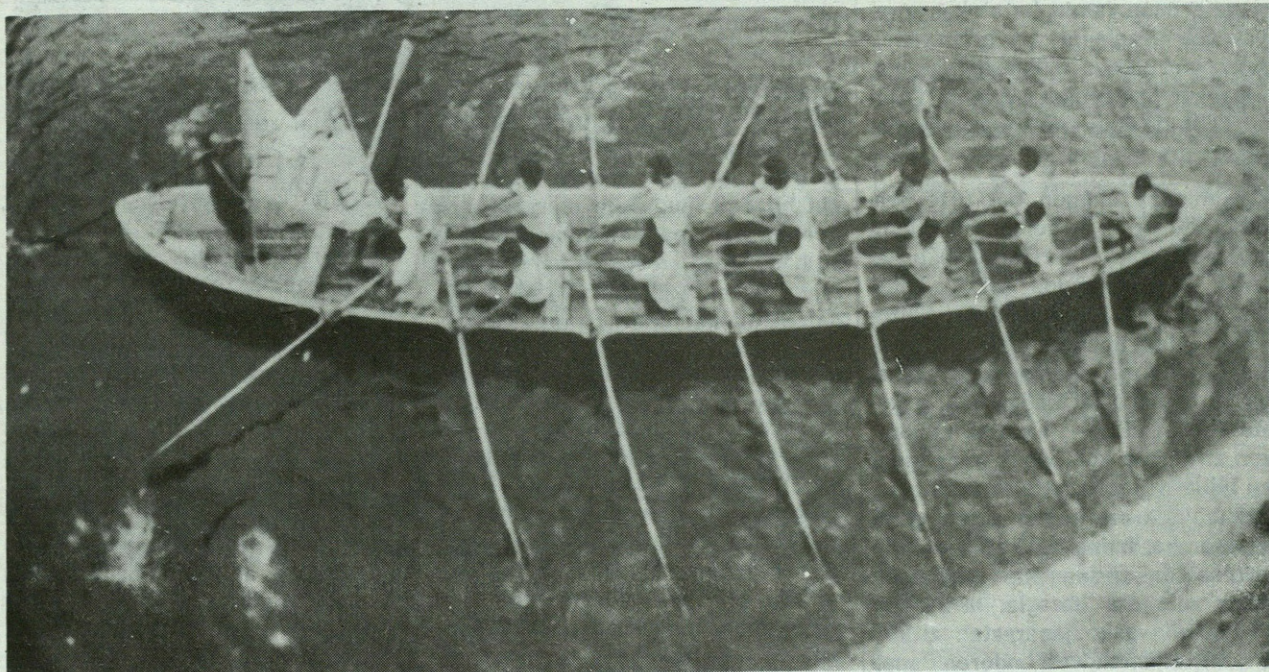
izena eta izana

IrailaK bederatzi, igandea. Goizeko 11,30etarako, Kontxako barandilak, portua eta Urgullko malda jendez nahiko beterik aurkitzen dira. Kontxako estropadak ehun urte betetzen dituzte aurten.

Goizagotik Donostiako kaleetan zehar pañuelo edo kamixeta hori, berde, gorri edo morez —morez batez ere— jantzitako jendea ikus zitekeen.

Portuan, Portaletan, apostuzaleak bero bero. Osteguneko erresultaduak eskuetan, Orioren alde joatzen dute gehienek.

Berotzeko saioan, zortzi taldeetako bakoitzak —Santandergo biak barne— pankarta bat atera du: Iñaki Quije-

ra, amnistia, Lemoiz... Hauk ez dira Francok Azor-etik estropadak ikusten zituen garaiak.

Hamabi-hamabietan lehen jokaldia. Ordu erdi inguru geroago ostegunean ondoen geratu ziren lau taldeena. Santurtziko «Sotera» sartzen da lehen eta hau ez dateke hain sorpresa haundia. Baina oriotarrak hirugarren, Ses-taoko Kaiku»ren ondoren, eta nahikoa diferentziaz sartzea, harrigarria izan da.

Horien artean tristura, malko gorde-ezinen bat. «Gu-reak egin du». Oraindik geratzen diren txapelketetan irabaztea lortzen badu ere, hor dago Kontxako frakaso, urte guztian zehar ahaztu ezingo dena.

Izan ere, estropadetarako talderen bat duen edozein herritan eta kostalde guztian baldin badago ere deporte honetarako afizioa, hori era berezi eta izugarrian bizi izaten da Orion. Ez da harritzekoa, urteetan zehar eutsi baitia lehen mailako postuari. Dato gisa, aurten Kontxan jokatzeko zuten lau taldeetatik, Oriok 24 bandera ditu —1901ekoa lehen— eta beste guztien artean 16. Honela, herri horretako arraunlariak pixka bat mito izatera iritsi dira. Baina ez dago sekretorik. Ez dute behintzat izan gurekin mintzatu diren Luxiano Manterola eta Patxi Sarasuak. 60-70 urteetan arraunlariak izanabak, lehen deportea hau praktikatzen erretiratuak aurkitzen da akzidente batek 72an ezindu zuelako, baina bizi jarraitzen ditu orain ere estropadetako gorabeherak. Bigarrena berriz, arraunlaritzaren tradizio haundia duen famili batetako, preparadore bezala ari da orain. Biek bizi izan zuten arraunlaritzari aldaketak haundiak erakarri zizkion Orioko «Club de Remo Olímpico»-ren sorrera.

«Gehienaz ehunen bat urte eramango du Oriok arraunlaritzako konpetizioetan parte hartzen. 40eko dekadaren kaleko jendea sartzen hasi zen, ez arrantzaleak bakarrik. Estropadak baino hilabete batzuek lehenago, komixio bat osatzen zen —alkatea, dirudunen bat beharbada, eskolaren batzuk...—. Mutilak aukeratzeko ziren eta komixioak bere mentan bijilatzen, jateko garaian ere bai... Batzuk lana ere uzten zuten garaio horretarako, baina hilabete gutxitan entrenatzen zirena. Kalor asko behar zela eta haragia, arrautzak eta horrela asko janerazten zizkieten; entrenamenduen ondoren denak bildu eta batera jatera. Jan asko, edan baxoerdi bat ardo, urik ezer ez, denak enpatxatuak ibiltzen ziren. Nik uste dut zeharo aldrebesa zela hori...» kontatzen digu Luxiano Manterolak.

«Aitak etxean zeukan skiff-a bizkarrean harturik joaten nintzen. Urte batean gogoratzen naiz hamasei aldiz putzura erori nintzela» (Patxi Sarasua).

«Buruan ideia bat nuen bueltak: klub bat muntatzea eta ordurarteko

Iñaxio Sarasua skiff-ean, 1936an. Olinpiadetara joatekotan zen, baina gerra sortzean, hemen geratu behar.

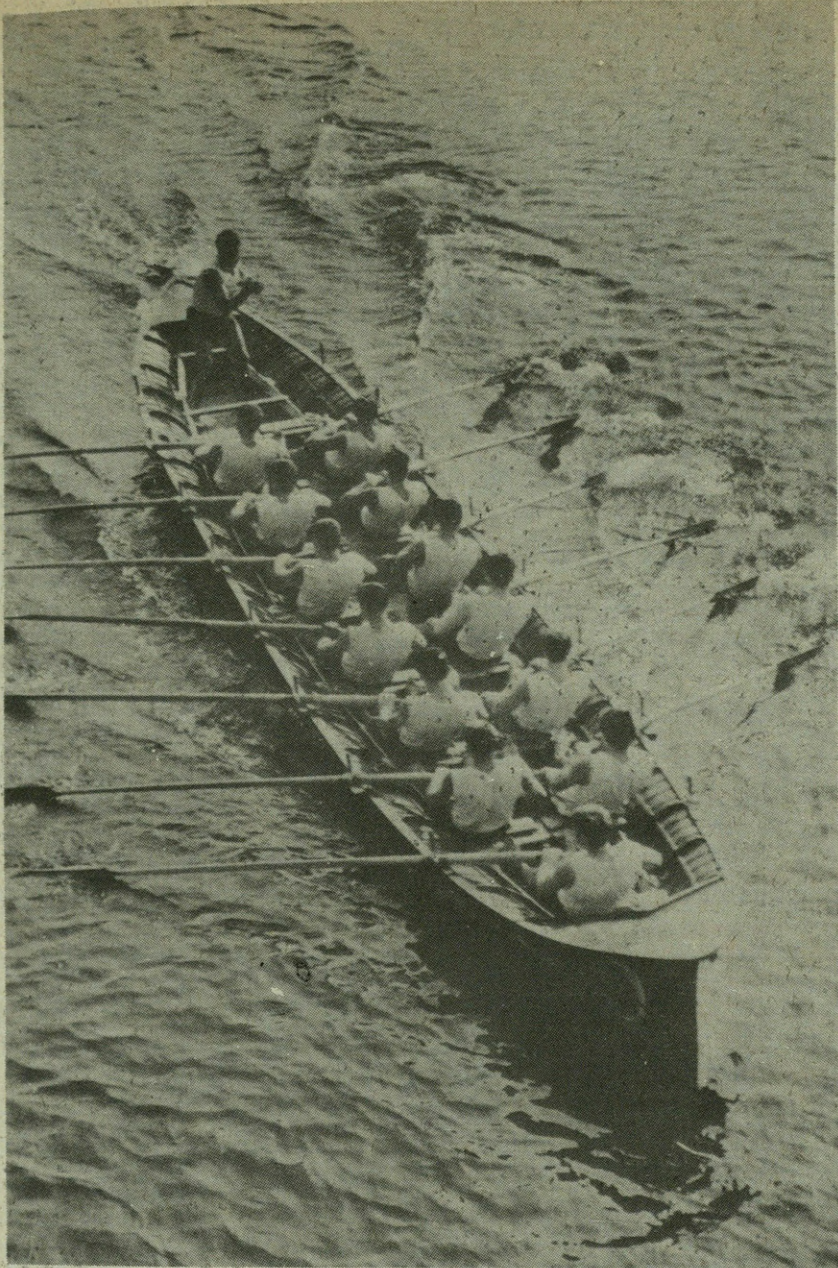
metodoekin puskatzea: hiru hilabete hartzen zituen: entrenamendutako preparazioa, komixioak etabar. Horrela, Zarauzko Emilio Olazabalekin hitzegin nuen eta martxan jarri genuen asuntia. Lehenengo direktiba honoko hiru osatzen genuen: Antonio Kanpos, Emilio Olazabal, Migel Santamaria, Iñaki Agote, Bixente Zaldua, Luxiano Manterola eta ni» dio Patxi Sarasuak. Eta Luxiano jarraitzen da:

«65ean fundatu zen «banco-móvil» eko kluba. Ordurarte «banco fijo»a besterik ez zen erabiltzen. Indarrak gabe hasi zen sartzen, dirurik gabe... 67an edo Albert Mainella etorri zen eta hark modernizatu zuen gure eboluzioa, «banco móvil»-en; urtean zeharreko preparazioa, alimientazio normala... hortiz etorri zen traineruen aldaketa ere. Bi urtetan irten gabe egon ginen, 68an eta 69an, eta 70ean irten ginen traineruetan. Kritikarik haundienak hemen bertan izan genituen, Orion: gazteak

Hala ere 70ekoa urterik onenetarikoa izan zen Orioko arraunlarientzat.

Oriotarren sekretua preparazioa izan zen dudarik gabe. Lehen gehienaz hiru hilabetez egiten zena, orain urtean zeharreko lana zen. Abendu aldetik hasi eta bizpahiru hilabetez footing, karga jaso-halterak mendira igotzea eta arraunean gutxi. Udaberrian gutxi gora behera uretan gehiago ibiltzea eta azken hilabeteetan erabat arraunean. Hau da orain ere egiten den prestaketa. Gainerantz, jan normal —barazkiak, frutak eta haragia ere onak omendira—, alkohola edan ahal den gutxi, baina ura asko, erre ere batere ez hobe, lo egiteko orduak pixka bat gorde... Gutxi gora behera edozein deportistaren erregimena. «Gorputzaren aldetik talla beti behar da, deporte guztietan bezala; mutil haundia baldin bada, «banco móvil»-ean traineruan baino gehiago, hobe. Luzea eta indar gabea berriz ez, luzea eta indartsua hobe, baina uste dut hemen ez dagoela aldaketarik atletismotik eta. Gu ibiltzen ginen garaian kilo gehitxo izaten genituen. Etorri zen entrenadore sueko bat eta aparato batzuekin: «aquí tienes demasiados kilos», eta jarri entrenamenduan eta kiloak botarazi. Orain grasa gramorik ere ez, eh? Hor kanpoan ibili garenean iku-

Oriotarrak 1970ean. Hau izan zen urterik onenetakoa beraientzat.

«Behin edade batez geroz arraunean, konzentratu ebiteen haiz eta gozatu egiten duk. Entrenamenduak zergatik eta nola egiten dituan konturatzen haiz» (Patxi Sarasua).

si ditugu 1,90 eta 100 kiloko gizonak, baina gizenik batere ez, eh? eta guk esaten genuen, gero, Oriora joaten garenean, "hauek dituk mutil ederrak arraunerako" esango digute...», dio Luxianok. Egia esan, Orioko gehienak behintzat ez dira ez 1,90 eta 100 kilokoak izango, baina ondo egindakoak direla ere ezin uka-

tu. Ikusi egin behar horien izter eta hankak, hoiien gerriak...

«Edadea berriz oso relatiboa da. Neroni gaztetan izan nintzen onena. Nik uste dut 20-26 urte bitarte horretan dagoela garairik onena. Baina hasi hemen 12 urterekin eta hasten dira. Gero, ibili, aspertu arte,

Altxerri zaharra hor zebilen oraindik 36 urterekin».

Bueno, ibili, arraunean konpetitzen ez bada ere, erakusten eta akonsejatzen 70 urteko aitonak ere bai. Hor dugu esate baterako Inaxio Sarasua, Patxiren aita, arraunlari oso ona izandakoa, behin bai eta hurrengoan ere, hartu eta Castrokoei laguntzera joaten dena, ezerezen truke gainera.

Diotenez Orioko barrek du arraunlari onak izatearen sekretoak. Baina beren zientzia ez da bertan bakarrik geratu. Oriotar asko izan da beste herrietakoak prestatzen ibili dena; Sestaoko KAIKUK, Mundakak, Getarik, Lasartek —hau, behintzat, Orioren etsaierik haundiena, edo herriaren barnean horrela sentitzen zena behintzat— etabar luze batek oriotar jendea izan dute gidaritzat. Behin baino gehiagotan esan izan da beste erakutsitako teknika beren kontra itzuli dela. Hala ere, gezurra dirudien arren, traineruen teknika hortaz ezer idatzita. «Hori aita semea-ri, semeak semea-ri, eta horrela pasatzen da. Aldaketak berriz egiten dira, probak eginez eta, neurriak aldatu eta horrela. Batez ere 70ean egin zen hau, «banco móvil»eko teknikak aplikatuz. Hau traineruan, hemen, Euskal Herrian, Santanderen eta Galician pixka bat bakarrik jokatzen baita hau. Badaude eskola desberdinak, Hondarribikioa, Oriokoa, Pasai Sanjuangoa beste toki batetako... baina oso aldaketa gutxirekin.

«Banco móvil»ean bai, oso desarrolatua dago teknika, adibidez, Alemania Demokratikoan, komunistan, eta eskola desberdinak daude: alemana rusoa...

Beraz, tradizioak asko kontatzen du Orioko arraunlaritzan. Eta honék zera esan nahi du, badirela famili

Iñaxio Manterola, «Txokolate», garai bateko arraunlaririk onena beharbada.

«Ni berandu hasi nintzen, 24 urte nituela, 59an. Ez zidan inork ezer erakutsi, aitzak ez baitzuen horretarako astirik» (Patxi Sarasua).

osoak horretan ibili direnak. Horien artean aipaturiko Sarasuatarrez, Konpaxtarrak —Oliden—, Azkuetarrak... «Gero, arraunlari apartekoak, sueltoak, Txokolate —beharbada onena—, Solabarrieta, Erramun Lino...» aipatzen dizkigu Luxianok zaharren artean, eta jarraitzen da: «Badirudi oriotarra izatea "patente de corso" bat dela arraunlaritzarako, eta egia esan, hemen ere ez dira denak horretan jakintsuak» Jakintsuak ez dira izango beharbada baina afizionatuak bai. Gehiago oraindik: «Arrauna bizi egiten da. Izugarritzko tentsio ambientala izaten da arraunarena». Horregatik, banderaren bat irabazitakoan arraunlariei herrian egiten zaien ongietorria. Eta alderantziz, irabazten ez dutenean —Luxianok esaten digunez kontua ez da bigarren geratzea ere, hori ere ez baita onartzen— sortzen den giro tristea eta txarra, batez ere estropada hori Kontxakoa baldin bada. Agian gehiegi ohitu dira oriotarrak lehenak izaten.

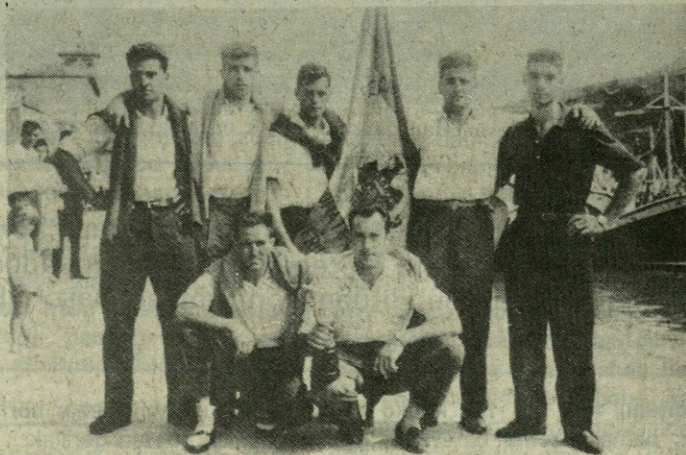
Juan «Altxerri», Luxiano Manterola, Joxe Ramon «Altxerri» eta Estanis Sarasua, patroia Bixente Korta zutela, 1968garrenean.

Eta frakasoaren tristuran badu bere partea dudarik gabe, diruak. Estropadaren aurreko egunetan horiek jarriko dute girotxoa jendearen artean. Egunean bertan berriz, «Lasartek Oriori hamaika ezetz», «Santurzek bigarrenari bost ezetz»... —edo milaka bariante, baiezkoak eta ezezkoak— entzungo dizkiezu korredoreei Portaletan. Barrianteak ez dira edonola jarritakoak izaten noski, eta faboritoak zeintzu diren markatzen dute, nahiz gero ustegabeko sorpresa ikaragarriak gertatu. Eta tarteka sorpresa probokatuak ere bai, izen bulgarez, tongoak. «Fama beti izan da, tongoena, eman dira eta, baina Orioko Klubean ez —esaten digu bene benetan Luxianok—. Oraindik jendeak ez du sinisten, oriotarra iji-toa da eta, baina nik aitortuko dizut ez dela eman. Lehen bai, eman izan dira, haizkoran eta dematan bezala, eta aitortutakoak ere badi-ra».

Apostuak biziagotu egiten du txapelketa, eta hau da traineruen eta «banco móvil»aren artean afizioaren aldetik aurki daitekeen diferentzi bat. «Banco móvil-eko tenporada pasatzen da eta ez da polemikarik

«Patroia eta entrenadorea lehen bat berbera izaten zen. Gero, 70etik aurrera berezi egin dira. Entrenadoreak arraunlariak prestatu egiten ditu; patroia berriz, ekipoa integratzen da» (Luxiano Manterola).

Espainiako txapeldunak traineriletan 1959gn. urtean.

«Oriok ez badu irabazten, txarra da, frakaso da. Orio bigarren etortzen bada, galdu egin du. Hogei koadrila eta bigarren etortzea, badirudi ez dagoela gaizki, baina ez... Izugarri sentitzen da Orion arrauna» (Luxiano Manterola).

«64an, Sevillara «Campeonatos de España»-ra joaterako, aitak «nerbioek hil gabe» esan zidan, «eta nerbioak ez hiltzeko, lo egitea onena». Finalean, 5etan estropada eta 4ak arte ohean. Lautik laugarren egin nuen. Tonto tonto eginda» (Paxi Sarasua).

izaten, edo zertxobait baldin bada, traineruen proiektzio bezala, ez baita dirurik erabiltzen». Luxianoren ustez, hau «banco móvil»-a hemen berriagoa delako gertatzen da. Bestalde, beste toki batzuetan ez omen da hemengo afiziorik aurkitzen. Luxianok esaten digunez, Alemanian esatebaterako, arraunlaritza praktikatzen dutenak afizionatuak baino askoz gehiago omen dira. Oriozaleak berriz, kopuruz, ez dira asko, Santurtziko «Sotera»-koen fansekin konparatzen baditugu behintzat, hauek 30.000 pertsona igual mugitzen baitituzte, baina herri osoa dira.

Horregatik, hilaren 2ko estropadak atzeratzeak herrian zer eragin izan duen galdegin diogu Luxianori. Bere ustez erabat logikotzat hartu zen Orion hori, larunbateko gertakizunak ikusirik, «... baina herri hau espezial samarra da politika aldetik, eh? Arrauna arrauna da eta politika

esaten du askok; nik berriz ezin ditut biak berezi. Yugoslavian izan direnak bandera espainolarekin ibili dira, eta hori ez al da ba politika?

Gu ibili ginenean adibidez, 75ean uste dut izan zela, Txiki eta Otaegirenekoan, jaleoa ibili zen. Lehenbizi Donostian, balkoira atera ala ez banderarekin; gero hemen, bandera ekarri zutenean. Klubeko direktibakoez ateratzea esaten genuen; beste batzuk berriz, Ayuntamiento igo eta kontzejal batek atera egin zuten; guk erretirarazi egin genion, hura ez zela ongietorrietarako momentua eta.

Oraingo direktibak politikan ez sartzea esaten du, baina ez da horrela gertatzen. Izan ere, hemen politikan sartzea ezker aldera eta eskaldun aldera jotzea izan da, bestea ez. Francori edo Erregeri karta bat egin behar zitzaionean soldaduskan

zegoen mutila Donostiara ekartzeko, hori ez zen politika, baina krespoi beltz bat jarri behar zenean, orduan bai...».

Gainera, beste deporte asko bezala, nahikoa integratu baitzuen —edo integratu nahi izan zuen behintzat— franquismoak arraunlaritza. Luxianok Francori Azor-era eskua ematera igo behar izan zuten hartakoa ere kontatu digu: ezin ihes egin. Garai hartan esaera hau atera omen zen: «Para pollos Oikina y Orio para gallinas».

Bueno, hauk izan dira Orioko arraunlaritzaz jaso ahal izan ditugun gorabehera batzu. Hainbeste dago, kontatu digutenaren laurdenik ere ez dugu jarri ahal izan.

XALBARDIN
ELIXABETE GARMENDIA

(Argazkiak, Luis Azkue Aldazen «Orio en el remo» liburutik hartuak).

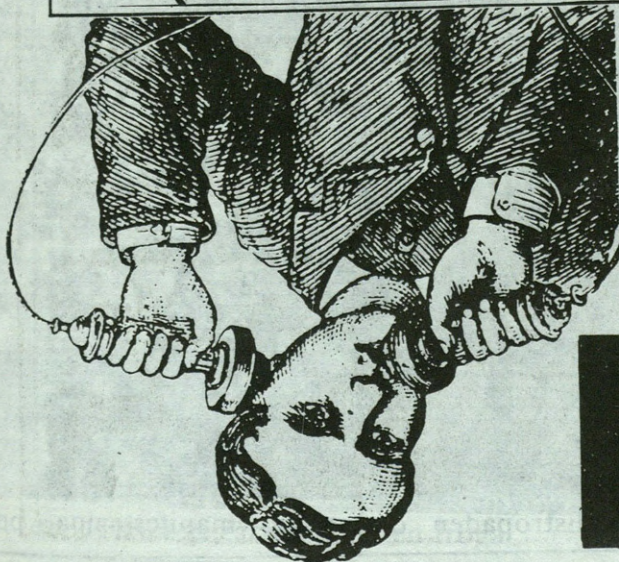
XALBADOREN OMENALDIA

RAMUNTXO 78

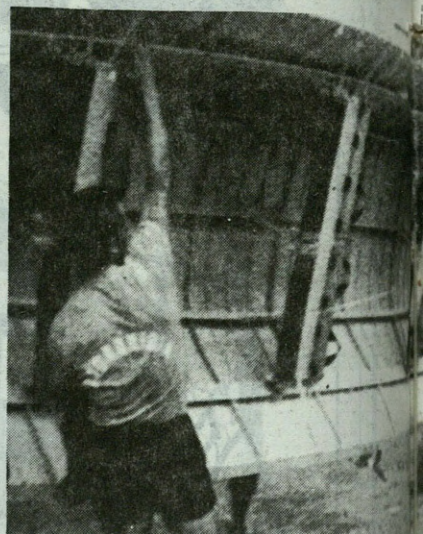

oh!

euz kadi

Kanpoko pertsonajerik ez zen etorriko, baina bertakoeekin nahikoa: Gurrutxaga, Amezttoy, Pototo, Gerardo, Txantxilo, Alkain etabar.

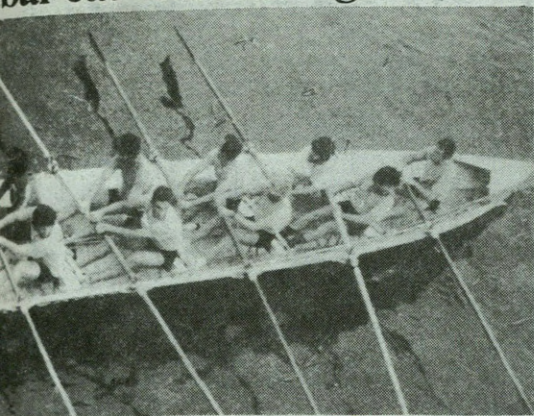
Estropadak, poliz

Estropaden ondorengo manifestazioa, poliz

ro, Koldo, Loubet,
bal eta Luis Otaegi.

uak eta sorpresarekin.

zaltzen ez denean gertatzen denaren froga.

biltzarra bartzandarrentzat

Urteoro bezala, Bartzandarren Biltzarra ospatu zen lehengo igandean, hilaren 9an. Besteetan, zoritxarrez, giputz eta bilbaino abarkadun gehiegi ikusten genuen, festa hauentzako egina balego bezala, herritarrak bigarren mailan eta paper pasiboan geratzen zirelarik.

Aurten, giputzak estropadekin entretenituak zeudelarik eta bilbainoak fubolarekin, herrikoentzat izan zen festa. Beraz, jende gutti zen beste aldi batzuekin konparatuz, baina gehienak etxeakoak ziren.

Bartzango bailadak berriro ere garbi agertu zuen euskalduna dela eta nahi duela izan. Herri bazkarian presoak eta errefuxiatuak gogoratu ziren.

Amaitzeko, "Nafarroa Euskadi da" ez genuen entzun, giputz eta bilbaino gutti bait zen.

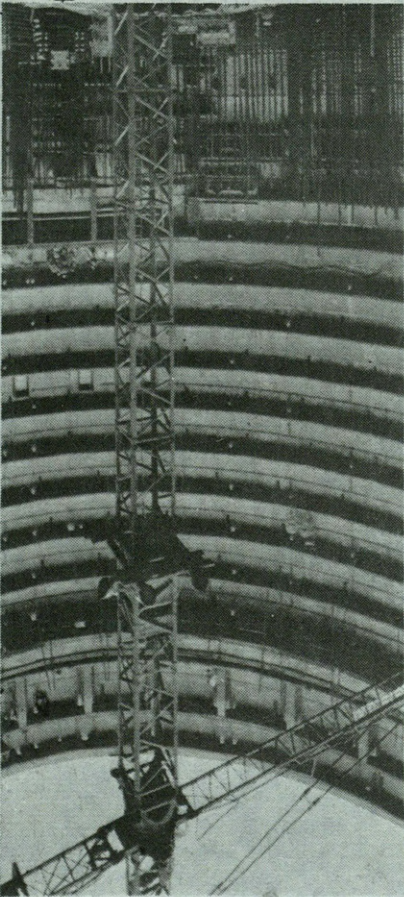

zer dela eta nuklear politika

Harrisburg-ko istripua gertatu zela hilabete asko bada ere, gaur arte ez da posibilitate asko egon benetan gertatu zena zehazki jakiteko. Gaur da eguna gure eskutan ikusten duguna Harrisburg-ko informe famatua, eta egun gutxi barru —hau da Eusko Kontseilu Nagusiak esan duena— irakurri nahi duzuen guztion esku egongo da.

180 folio hirutan laburtzea badakigu ez dela erraza, hau izan da Jabier Olaberriri gertatu zaiona. Dena dela oraingo honetan ideia batzu jaso ditzakezue eta informea irakurtzea errazago izango zaizue. Davis Besse zentralean istripua honenaren berdina izan bazen ere, garbi gertatu da ez zutela gehiegirik ikasi edo ez zitzaiela interesatzen, honela zentralean gidalekuan 170 alarma baino gehiago batera saltatu zirenean konturatu ziren zer gertatzen hasi zen. Esan beharrean nago baita, UCD eta PNVko partaideekin hitzegiten ahalegindu arren ez dela posible izan, beraz Jabierren hitzen EE eta PSOEn eritzia agertzen dizuegu.

"Lemoiz gelditu".

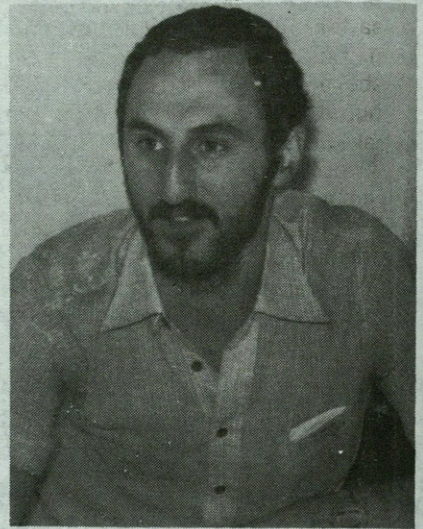
Z.A.—Txosten horrek hiru zati dituela esan genezake, PNVrena bata, UCDrena bestea eta EE-PSOEna hirugarrena; hau zergatik izan da?

—Lehenengo zati guztia, EE.UU.n egin genuena, guk geuk planteiatu bezala denon arteko lana izan zen. Han egindako elkarrizketak, anexotan agertzen den guztia elkarrekin egindako lana da bainan istripua eta bere ondorioak aztertu eta iritzia ematerakoan ez ginen denok bat etorri eta horregatik emaitzak bakoitzak bereak egin behar izan zituen.

Z.A.—Bakoitzak zer posturari eus ten dio?

—PNVek ez du txosten hori Lemoizekin lotzen; ez du Lemoizi buruz ezertxo ere esan nahi. UCDkoa berriz, askozaz ere burutsuago agertzen zaigu, honek dioena zera da: Harrisburg-i buruz gauza guztiak argi eta garbi azaldu arte ez dadila Lemoizi buruz ezer egin. Gure eritzia berriz besterik da: Harrisburg-ekoa oso grabea izan dela eta beraz detaile guztiak jakin arte itxaron ordeztu segituan gera dadila Lemoiz.

Z.A.—Bainan zuen Harrisburg-erako bidaia hemen gertuan arazo ber-

"Harrisburgen gertatuak energi nuklearrari min handia egin dezaioke."

dinxamarra genuelako izan zen, Lemoiz-ek eraginda egin zenuten bidaia; beraz nolaz uler daiteke Lemoizi buruz ezer ez esatea?

—Bai, EE.UU.ra lau euskaldun joan eta gero handik bueltan Lemoizi buruz ezer ez esatea harrigarria dugu. Han gertatutakoa Lemoizen gerta daitekeela pentsatzea litzateke zuzenena bainan zergatik ez duten ezer esan nahi Lemoizi buruz? Hori haiei galdetu beharko diezu. Eskuak garbitu nahiko dituzte. Itsu egon behar du hori ez ikusteko.

Z.A.—Eta EE-PSOE bat etortzea, zerk eragin du?

—Gure eritziak han entzundakoak ditugu, amerikarrei entzundakoak. Haruntz iritsi eta gertatu zena ikusi eta industrial jendearekin solastu ondoren, han esaten zutena zera zen: industri nuklearrak berriro burua altxa zezan posibilitate gutxi zegoela; istripu bat gertatu ondorenako eta Ameriketako bazuten hemen ez dagoen jendea ebakutzeko neurriak, Harrisburg-ko gertatu ondoren neurri horik asko gogortuko dituzte eta ez dia inolaz ere beteko.

Hau ikusi ondoren Lemoiz gera zezala eskatu genion Kontseilu Na-

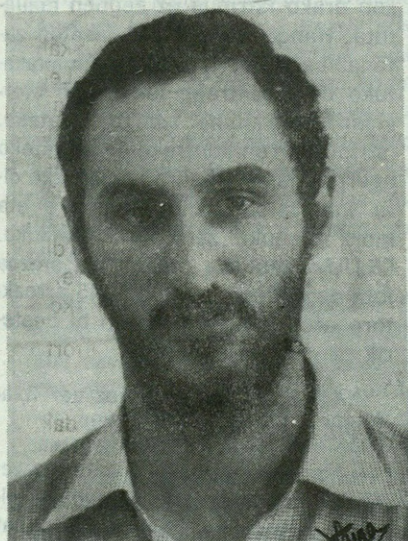

gusiari, zentrale nuklearren arazoak belzten ari zela eta inbertitzeko falta diren 40 mila milioiak aurreratu-ko genituela esan genion.

Z.A.—Harrisburg-ko istripuaren ondorioz zer arazo izan zen larriena?

—Zentrale bertako Konpainiaren jokaera izan zen okerrrena, dudarik gabe. Zentrale dexente ditu enpresa horrek eta pentsa zer egingo zuen. Hala ere Konpaini honen burugabekeria lehendik zetorren; Harrisburg-koak lehen ere istripuak izanak ditu bainan itxi eta berria eraiki ordez, 40 milioi dolare aurreatzeko asmoz, konpondu eta behar den bezala utzi ordez berriro martxan jarri zuen. Mila arazo izan zuen bainan hala eta guztiz iazko urtearen bukaeran berriro martxan jarri zuten.

Istripua gertatu eta hiru ordu beranduago arte ez zuten ezer esan; gainera emergentziko balbula bi itxirik zeuden. Balbula hauk isteko zentralea geraturik egon behar du eta itxirik zituela hamabost egun bazeraman martxan zentralean Zentraleari buruz beti informazio baiko-rra ematen zuen Konpainiak eta Carter Lehendakariak dimitierazi zituen haienganako konfidantza ia galdurik zuelako jendeak. Egoera

hau aztertuz dirua aurreratzeko bideak besterik ez direla egiten ikusi da eta hemen ere lberduerok bide berbera darama eta gaineraz Lemoi-zi buruzko informaziorik ez dago.

(hurrengo orrialdean jarraitzen da)

zeruko ARGIA

EUSKALDUNON ALDIZKARIA

lehengo
oraingo
eta
betiko
astekari euskalduna

HERRIAK HERRIARENTZAT EGINA EUSKAL TALDE GUZTIENTZAT ZABALIK

HARPIDETZA

Barruan	1.900 pta.
Korreo batsuneko herrietan	2.100 pta.
Atzerrietako beste herrietan	2.400 pta.
Airez	3.800 pta.
Salmenta (ale bakoitza)	60 pta.

Zeruko Argia
Okendo 22
DONOSTIA

Jaun-andreok: astekari hau astero nahi nukeela adierazi nahi dizuet orri honen bidez.

Izena .....
Deitura .....
Helbidea .....
Herria .....
Probintzia .....
Adina .....
Ogibidea .....
C/C. Nom. ....
Zenbakia .....

Hemen aipatu gabe ezin utzi Iberduerok istripuaren ondoren hartu zuen jokabidea; Olaberri eta Ruiz-ek egindako txostenean zera diote: «Hemen Euskadin istripu horri garrantzirik kendu dion talderik egon da, are gehiago, zentrale hori oso begi onez azaldu digute (...). Argitaratu dituzten agiriak, istripua gertatu eta berehala egin zituzten; beraz, ikerketa ofizialak hilabete asko pasa dituenen nolaz daiteke hain azkar iritzi zuzenik ematea?»

Z.A.—Istripua nola gertatu zen?

—Hozteko sisteman hutsune bat zu egon ondoren Hidrogeno ugari sortu eta erreaktorea funditzeko zorian geratu zen. Are gehiago, hidrogeno horrek oxigenoarekin bateratuz leher zitekeen. Bi kasutan izugarriko istripua gerta zitekeen. Ez zen lehertu bainan hala ere ezin zuten hidrogenozko polpola bideratu. Istripua hasi eta bastante denbora beranduago arte ez dira konturatzen hidrogeno hori badutela eta ezin dutela kontrolatu. Une honetatik hasten dira larriak eta es-tuasunak. NRC-k jendearen ebakuazioa agintzen du.

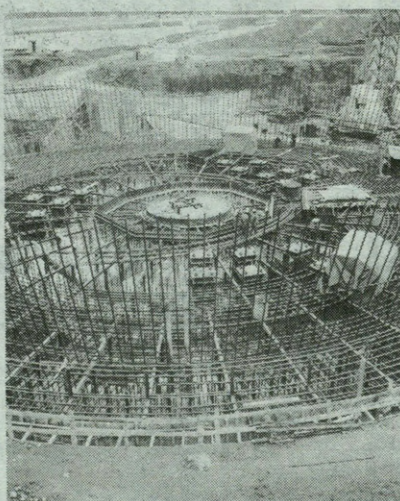
Z.A.—Eta ebakuazioa nolaz egiten da?

—Harrisburg-en «Servicio de Defensa Civil» delakoak bost milla arteko jendetzaren ebakuazioa zuen gertutua eta NRCren eritziz hamar milla artekoak dira ebakatu beharrezkoak. Beraz, 25.000 pertsonentzat gertaturik zegoena 170.000 artekoentzat egin beharko dute. Ebakuazioa egin behar zuen pertsonak ez du egin nahi bost millatarako bakarrik gertaturik duelako eta erradioaktibitatezko istripuetan jendeak beldurrez ez duelako kasorik egiten eta azkeni berak ez duelako errespontsabilitate hori hartu nahi. Han duten lege baten arabera ebakuazioa egin eta istripurik ez balitz gertatuko, ebakuazioa egin duen pertsonak izango luke ardura bakarra. EPA (ingurugiroa zaintzeko erakunde bat)ren eritziz gaur antzeko istripu bat gertatuko balitz ebakuazioa egin egingo lukete, zentrale bat kontrolik gabe gerta dadin ba-koitzean egingo lukete.

Beste alde batetik, ameriketan kasu hauetarako azpiegitura bikaina dute, hemen berriz ez dugu ezertxo ere. Han behar diren bitarteko guztiak jartzen dizkizue, hemen berriz

«Juan ginenon guztiok informe bat egin behar genduen, baina UCD eta PNV beren aldetik jua zirenez, PSOE eta ni geratu ginan.»

Energi nuklear mailan ez dago ezer perfektorik.

Hemen ikus dezakezen bezala, Javier Olaberriren eritzia bakarrik jaso dut, baina gauza bat argi utzi nahi nuke, konkretuki UCD eta PNV-ren eritzia jakiten ahalegindu gara, baina Jesus Mari Goiri kanpoan dagoelako eta Aginagak erantzun nahi izan ez duelako, esku hutsik geratu naiz.

Iberdueroren gain akusazio bat agertzen denez, honen eritzia jakiten ere ahalegindu gara, baina ez dute ahorik zabaldu. Zentrala Nuklearren aurkako batekin ere mintzatu nahi izan gara, baina berdin. Den delakoa, gaia luzerako doanez, aurrerago ere aukera izango dugu.

ezer ez. Iberduerok, hemen, 1.500 metro inguruko jendea ebakuatze-ko prebisioak ditu eginak. 32 pertsona ebakuatze-ko neurriak. Ez da kizu negar ala far egin.

Z.A.—Istripu hau 9gn mailako bezala jarri dute, zer esan nahi du?

—Ameriketan zentrale batetako istripuak mailaturik daude. Diru mordo bat aurreratzeatik gertatu zen erako istripua ez zegoen mailatuta. Hango industrialek esaten zutena. Legeriak istripu hau mailakatu balu zentrale nuklearren etorkizuna oso iluna izango litzateke. Istripu horren kontrako seguritateko neurriak jarriko balira izugarriko diru inbertsioa izango litzateke eta inork ez luke zentralerik eraikiko. EE.UU.n zentrale nuklearren arazoa jota dago. Duela bost urte 45 erreaktore erosi zituzten aurretik beste-rik ez.

Z.A.—Eta Lemoizi buruz zer itxaropen duzue?

—Harrisburg ezagutu ondoren zera esan dezakegu: han istudioak dituzte, hemen ez; han legeria bat badute, hemen ez. Han hutsunea diseinuan egon da, dena berritu beharko dute. Han baita ere, hutsunea inspezioan egon da. Egun bi aurretik inspezionaturik zuten eta ez ziren konturatu. Gu amerikarrekin parekatuz, nuklearren aurrehistorian aurkitzen gara.

L. AUZMENDI

on kosme eta kale-izenak

Zaharra zen Demetrio Ripalda Gas-teiz'ko Kalonjea eta batzuetan, non bizi zen ahaztu egin ohi zitzaion. Egun batez, bere etxea aurkitu ezinik, inguruan zegoen Jeolimori diotza: —Aizu, gizon, esango al didazu non bizi den D. Demetrio Ripalda? —Zu zara ta, Jeolimoren erantzuna. —Enetxo, ni, neu, nor naizen ongi dakit; Bizi naizen kalearen izena ez dakit.

Orain dela hogeitau hamabost urte horrelako zerbait gerta zitzaion on Kosmeri. Aberriaren alde hiltzea baino bizitzeko hobe zela eta, ospa egin zigun gure On Kosmek Prantzi aldera hemengo gerrate garaian. Lau urte luzeak joan zitzaizkion etxeratu gabe. 1940go Ekainaren hogeitau zazpian, arratsalde triste batean, On Kosme Biarritz'ko Herrian zegoela, bere gerla gurdiekin zarata izigarria egiten zutela, sartu ziren Soldadu alemanak. Zer egin? Aleman nazitarren menpean gelditu ala Frankismoaren morrontzapean? Aukera egin beharra zegoen, Kosme, ziotzan bere buruari, azaite rizino edo agua carabaña? Sarna ala kukutxeztula...? Hoatik etxera, Kosme, hoatik etxera. Nazitar hauen artean baino hobe duk etxekoan artean. Hemengo etxea urrutitxo gertatu zitzaion, baina ezin aitortu ahal izango dugu On Kosme Martiri izan zenik Kastilla herrian, heun kiloko gizona egin zitzaigun behintzat eta... Bainen goazen harira.

San Pedro bezperan sartu zen On Kosme bere herrian. Lehen egunetan lasai zebilen; bazirudien ez zuela nihork aintzakotzat hartzen. Hamaboskarraren egunera, Donostiako Gobernu Zibiletik albistea; Lehenbailen Gobernadorearengana azaltzeko. Bai laister joan ere. Kezkati eta beldurti agertzen da Gobernu Zibilean On Kosme: «Gobernadoreak hots egin dit eta... diotza bere aurrean agertu zaion neskakilari. —Gobernadorearen izenean nik hartu behar zaitut, erantzuten dio neskakilari. Neskakilatxo, bere ampolaizko ezpain gorri, ta kolore berdeskoarekin iskrizatze makina baten aurrean esertzen da. Zutiñik gure On Kosme.

Garai haietan ohi zenez, amaitezineko galderakadak egin zizkion andereñoak On Kosmeri: Frantzira noiz ihes egin zuen... Zergatik... Zergatik lehena etorri ez... Gotzaiagandik kanpora joateko aginduren jabe egin zen... Bere paper luze eta zabalean On Kosmeren erantzunak jasota gelditu ziren. Hasieran ordea galderak guztiz ziren simpleak: Izen abizenak, gurasoenak, ta zuzenbidea: ZER KALETAN BIZI ZARA? Beste galderei nola hala erantzun ahal izan zuen, baina galdera honi ezin erantzunik eman. Ez zekien On Kosmek zein kaleetan bizi zen. Umilki esan zion: Ez dakit. —Begiak kanpora jaurtitzeko eran, diotza neskakilari: Ez dakizula Non bizi zaren...? Zure etxea zein kaleetan dagoen, Es dakizula? Zerbait ernegatua,

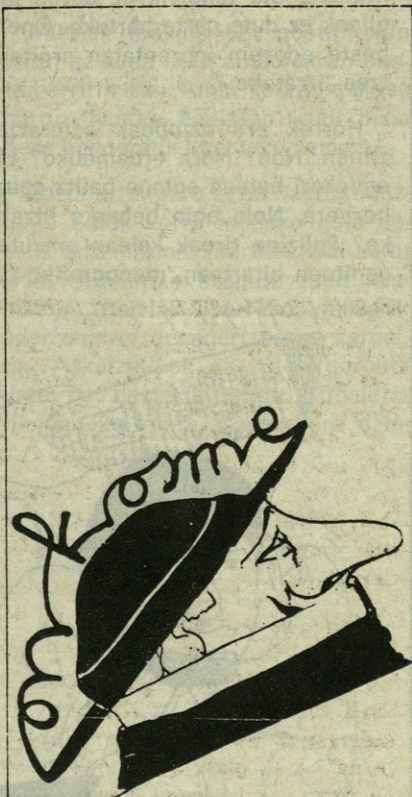
erantzuten dio On Kosmek: Ez dakit ba, ez dakit... Irri-par gaiztoz, kaiku haunditzat jotzen zuelarik, diotza On Kosmeri: Noiz edo noiz Aitari iskribatuko diozu ba...? Ta sobre gainean zer zuzenbide jartzen diozu? —Zer...? Tiburtzio Mitxelena, Orio Gipuzkoa, erantzuten dio On Kosmek. Nire herrian guztiok gaituz ezagun eta bertakook ez dakigu bizi garen kale berri. —Ba... paper hau bete beharra dut eta hemen Dirección jartzen du: Nolatan bete behar dut? Emakumea, esaten dio On Kosmek, Kaian bizi naiz bai eta ipini ezazu ongi baderitzaizu, Calle del Puerto, Calle de la Cofradía, Calle del Muelle. Zuk aukera egin.

Kaleratu zenean, bere buruaz mintzo da On Kosme: Lehen bezala, nongo kaletan bizi haizen jakin gabe, ez zegok bizitzerik. Non bizi haizen ez dakien bizitzerik. Non bizi haizen ez dakian astotzat jo hau neskakil pinpilipausa horrek. Jakin behar diagu bada nongo kaletan bizi haizen...

Herriratu zenean eta etxean sartzerakoan, ikusi ahal izan zuen bere etxe ondoan hizki haundiz eta dotore ipiñita kalearen izena: CALLE DEL GENERALISIMO N.º 3. Makallu Krisketa, ikaraz dio On Kosmek. Nere neskakilari jakingo balu nere kalearen izena... Behar bada uste izan du Generalisimo izenarekin nere ahoa ez kutsu tzearren, ez dudala esan nahi izan kalearen izena.

On Kosmeren buruko minak ordea ez dira amaitu. Zorionean dugu gure Euskal Herria, dio bere buruari. Aldundi-Kontzejalak herriko arazo nagusienak konpondu dituzte nonbait eta beren egiteko ajolatsuen kale izenen aldaketa egitea da. Ziur dago Generalisimo kalea kendua dela. Baina noizbehinka herria joaten delako, ez daki oraingo kalearen izenik. Politikari baten izenez ez ahal zuten bataiatuko noski. Hauengana Herri-maitasuna hain da aldakorra... Ezin ba urte batzuetatik urte batzuetara kartilla berria erakusten hasi On Kosme Zaharrari...

AROSTEGI JOK

greba orokorra eta prentsa

«Asteartean ez da egunkaririk azalduko Gipuzkoan» berrepikatu zuen irriatiak. Gurekin batera zegoen jendea, polizien erasotik ihes egindako jendea, ez zen oso konforme geratu: «Astelehen osoa informaziorik gabe pasa dugu. Asteartean zergatik ez dira periodikoak ateratzen?».

Asko grebalarien alde baldin bazegoen ere, besteek gogor ekin zuten aurka. «Egin dezatela greba beste egun batean...». Soluziobide hori ez zitzaion inori oso egokia iruditu. «Guttienez EGIN aterako balitz...» zioen beste batek. Propozizio hori ere baztertua izan zen, beste egunkarietako langileak hasarretzeko posibilitate asko baitzen. Ez zen erraza, ez, soluziobidea aurkitzea.

«Eta zergatik ez dira batzen prentsako langileok gertakizunen berri monografiko batetan emanaz?» ahots isil harek esandakoak pikotara bidali zuen ordurarte gure artean egondako iskanbila guztia. Hori zen egin beharra! Denok ados aurkitu ginen puntu honetan. Arazoak bazuen irtenbiderik!

Bainan, gauza bat da soluziobidea aurkitzea, eta bestea hori praktikan jartzeko zer nolako neurriak hartu behar diren jakitea. Eta hor gelditu ginen. «Bai bainan, informazioa zer eratarik bilduko da?» galdetzen zuen batek. Gauza errazena hori zela erantzuteko gogoz geudenean «asanbladan erabakiko zen hori» erantzun zuen asanbladan dena konpontzen dela uste duen horietako batek; hortaz gain jarraituz: «Beno, prentsako langileak elkartzeko gero, beraien artean kolektibo bat aukeratzea besterik ez dute. Kolektibo horren esku egongo litzateke denen artean jasotako informazioari forma ematea». Ponentearen buruan hain garbi ikusten zen gauza, beste guztiontzat ez zen hain erraza.

«Gertakizunen berri ematea ez litzateke zaila izango baina, nork egingo du editoriala?» Iskanbila be-

rotu egin zen. Bakoitzak bere ideiak zituen. Asanbladan puntuak jarri eta denon artean erabakitako editoriala argitaratzea zeharo erraza zela pentsatzen zuenetik, zenbaki monografiko horretan denek parte hartu behar zutela eta editoriala alde batera uztea zela egokiena pentsatzen zeneraino.

Arazo latzena ez zen hori izan. «Tailerretan lan egiten duen jendeak nola parte hartuko du?». Erantzuna, tiro batetan, laisterkadaz iritsi zen: «Beste guztiak bezala. Zer uste duk? Prentsako langileen monografikoa esan diagu, ez erredakzioak esandako gauzez osatua». Erredakzioaren erraztasuna aipatu zen. Eta poliki poliki beste arazo batetara iritsi ginen. «Eta non inprimatuko litzateke?». Bakoitzak maite genuen egunkariaren tailerrak aipatu genituen. «Hori ez da inongo soluziorik. Egunkari batetan inprimatuko balitz, beste guztiak hasarretuko lirateke. Eta tailerrik ez duten langileek ez dute parte hartuko. Onena beste edozein inprentatan argitaratzea litzateke.»

Horrek ere oztopoak adierazten zituen. Non? Nork ordainduko? Eta egunkari batean egingo balitz gauza berbera. Nola egin beharko litzateke? Polizien tiroak kalean entzuten genituen bitartean, monografiko be-

rri horren tankera bilatu nahiz genbiltzen. «Eta biltzen den diruarekin zer egin? Monografikoa baldin bada barra barra salduko da...» Denok bat gentozen. Dirua «erresistentzia-kaja» delakoan sartzeko posibilitatea zegoen, edo bestela erori den edozeinen familiari emateko. Horrek ez zuen oztopo asko jartzen, bildu ginenen eritziz.

Dena dela konklusio batetara iritsi ginen: Bildurik geudenon artean, prentsako langile gutxi zegoela. Hauek beraiek erabaki behar zutela. Eta horregatik, arazo modura eta inongo pretensiorik gabe, galdera guztiak hautatzen ausartu naiz. Halako egun batetan, prentsako langileen asanblada batetan, soluziobidea aurkituko dutelakoan. Edo denon artean emango diogulakoan. Bitartean, beste galdera bat planteiatu zait: Eta irriati, telebista e.a. etako langileek? Nola parte hartuko dute?

NAGORE ETXEZARRETA

ibarreko desagertua eta ero-maitasuna

TSU
Txaskarriloetako aldizkari batetan irakurria dut: hamabi urtetan egon da giltzapeturik bere gelan Italiako neska bat, bere gurasoek senargaia ez baitzuten atsegin. Sortzaileen hartzamarretatik askatua izan denean, dindirri bat eginda, ez du desorekaren seinalerik eman.

Munstrokeri hauen arrazoa non datzan galdetzeak merezi al du? Zer nolako bihotz-hoztasun eta, bide batez, hiltzaileren hazirik datekeen gizonen baitan? Gizonaren erreazioen gaineko zeharoko azterketa bat egin arren gizona horixe dugu: ezezaguna.

Aipatutako histori triste honek beste bat dakarkit gogora, joandako merdean Aramaion gertatua. Batzuek ipuintzat ematen dute baina ba dira frogak egiaztat hartzeko. Navarro Villosladak, Amaia bere liburuan, lekukotzat jartzen du bere burua. «Dela urte batzu Amaiaaren egileak neska baten bizitza salbatzeko poza izan zuen, bere gurasoen baserri ondoko etxe zahar batetan hormaturik zegoena. Askatzen ero zen», dio liburuan aipamen luze bateko beste xehetasunen artean. Manuel Díaz de Arkaiaren «Leyendas Alavesas» izenekoan ere tokirik ematen zaio gertakizun honi.

1840 urte inguruan izan zen. Paulak, honela zuen izena, hemezortzi urte izango zituen orduan. Neska lirain, panpoxa. Gurasoekin bizi zen Aramaio Baraxuengo etxerik do-

toreenetakoan. Aita aberats eta zekena. Hala ere, ondo hazitako neska, Bergarako «Enseñanza» ikastetxean eginda baitzituen bere ikasketak.

Baina zerbait falta zitzaion neskarri. Etxeko harremanetan ez zuen berotasunik aurkitzen. Bere bizitzak ez zuen zentzurik giro hartan. Senidarrengan mamitzen ez zuen maitasuna beste inorengandik erdietsi beharrean zegoen Paula. Paula maitatzeko jaioa baitzen. Urrea zuen kontrakoa, harek kentzen baitzion gurasoengandik beregana zezakeen amodioa. Eta, Gantzagako mutik xehe batengan jarri zituen begiak... eta bihotza, zoragarritzko erromantze baten bizitza laburrean itsuki elkarri maitatuz. Laburra izan zela diot aita laster jabetu baitzen gazte bion amodio izkutuaz, edozeini eman dakioken zigorrik itzelena alabari ezarritz, maite izaten denarengandik bereiztea, hain zuzen.

Mutilak makina bat gestio egin arren ez zuen bere amodioaren beste berririk izan, Ameriketarako bidea hartuz hantxe Paularen irudi bizia bere gogoetatik kentzeko asmoz.

Zazpi urte igaro ziren hauzoko biztanle batek korta moduko gela batetik giza-marmar ulertezin bat aditu arte. Orduantxe ezagutu zuen Aramaio herriak ibarreko neskarik ederrenaren desagertzearen zergaitia. Askatzaileek ez zuten gorputz ustel bat besterik aurkitu. Amaierarik gabeko kanta zerion bere ezta-

rri idorretik; egoera ezgizakor hartan bizitako urteetan hamaika bider egindako kanta. Seguru asko, zazpi urte lehenago bere maitearekin Gureiako erromerian abestutakoa, giltzapeko ordu eta egun luzeetan berarekin izandako lokarri bakarra bilakatur.

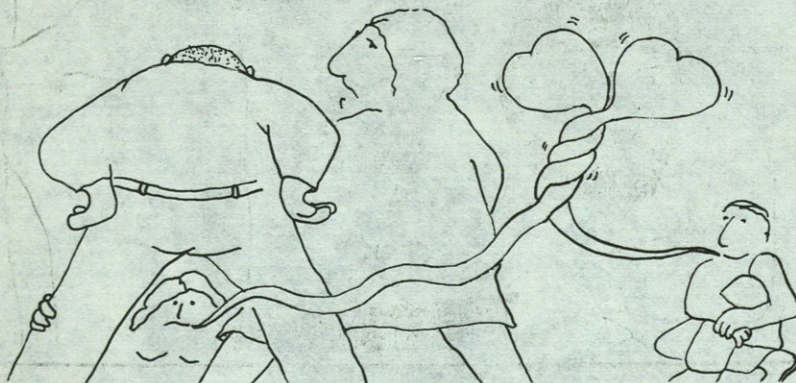
Aramaio sendagileari esker osasun bidean jarri omen zuten Paula. Bere kanta ahazturik ei zeukan eta Bergarako ikastetxean bereganatutako ezagupideei jarraipenik ematen hasi zen. Baina... Desorekaren seinaleek ez zuten denbora luzerik itxoegin behar izan. Gorputza osatua eduki arren bere gogoaz zigorraren arrazoiarengan zuen ezarria, Amerika urrunetara herritik aldenduaengan, jakina. Eta honek gardamatzen zion burua. Valladolideko Osasun-Etxe hoietako batetara eraman zuten baina sendakuntzak ez zuen Paularengatik ezertxo egin ahal izan.

Mutila Valladolidera iritsi orduko bere amodioa urtebete lehenagotik bertako kanposantuan ehortzia zen. Hilobi gainean malkoz beteriko azuzenetako lore sorta bat ipiniz, azken agurra eman zion berarengatik eroririk hildako neskarri.

Beldur naiz zurigorritzko nobela bat irten ote ez zaidan. Ez da nere asmoa irakurlearengandik malkoak ixurteraztea izan. Gizakundearen sen izkutuak zernolako itzelkeriraino hel daitezkeen azaltzea izan dut gogoan lerro hau idaztean. Bestetik ez. Baina Italia eta Aramaio kasu hauen artean, ba da desberdintasun nabari bat, ene uste kaskarrean.

Italiakoan ez dela buru desorekarik agortu esan dut. Gurean, aitzitik, amaia erokeria izan zen. Eta kasu hauen konparaketa egitean, bere izena gogoratzen ez dudana klasiko haren esaera etorri zait: «Ero-maitasunez maite duena bakarrik hiltzen da maitasunak erotua».

MENDIAGA

herri jaiak eta

Euskal Herrian herri jaiak betidanik izan dute garrantzi handia, hauk iristean haur, gazte, zahar, denak ateratzen dira kalera, denak agertzen dira pozez; tradizioaren bilakaera geroz eta handiagoa da eta dudarik gabe herritarren-tzat eta inguratzen diren-tzat fenomeno interesgarri bat dira.

Irailaren leian Ataun San Gregorioko jaietara joan ginen; nola ez, gau eder eta alai bat pasatzeko asmoz, baina gure herri honetan desgraziaren bela beltza beti gainean darabilkigu eta gau hartan ere bere maltzurkeria botata zigun. Gaueko 12ak aldera izango zen lagun batzuek hurbildurik esan zigutenean: «Jakin duzue ez, Donostian bat erail dutela». Zurrumurrua berehala zabaldu zen jendar-tean eta eritzi desberdinak agertzen hasi ziren. Etziren bi ordu pasatu bozgorailueta-tik non entzuten dugun horio-

ko hau: «Donostian gertatu dena jakin ondoren, jaien komisio antolatzailea bildurik, jaiak suspenditzea erabaki dugu, beraz bakoitza bere etxeetara edo joan beharko da». Gu jendartean geuden eta zenbait pertsonen eritzia-entzun ahal izan genituen, batzuek guztiz ados, beste batzuek erdizka.

Urrengo egunean herri batzuek goibel esnatu ziren. Ataun San Gregorion altonan batek esan zuenez bertsolariak berriro Herri Irratian entzuten jarraitu beharko omen zuen, haurren batek ikastolan jolastu beharko zuela, etab... Izan ere herri honek urte asko izan baititu arazoz beteak eta herriko jairik gabe edo erdi ipurdizkoekin pasatu dituenak.

Mundu guztiak ikusten zuen zerbaite egin behar zela, lñakiren heriotza ezin zela inolaz ere erantzunik gabe geratu, «baina igandeko jaiak suspenditzea beharrezkoa al da» zioten batzuek. Izan ere

Lazkaora iritxi, Beasaina pasatu eta bazirudien Euskal Herrian ez zela ezer gertatu. Donostiako jaiak suspenditzeak ez dauka Ataungoak suspenditzeak hainbat garrantzi, hemen aste guztian jarraitu baitute eta Ataun San Gregorion oraingoz gabe jarraitzen dute. Datorren urterarte Jainkoak nahi badu. Baina askoren frustrazioa hor dago.

JOKIN ZUMALDE

ipar euskadin
zer gertatzen
da?

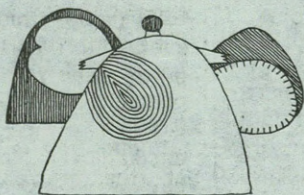
Hego Euskal Herrian Iparraldean gertatzen diren gau-

zatak ez gara enteratzen erre-fuglatuen berriak ez badira. Zuen astekari horretan lagun batek esan zidanez, baduzue Iparraldean berriemalle bat eta zenbait aletan ikusi du-danez ala da. Baina gauza bat jakin nahi nuke, Iparraldean nekazaritza eta kooperatibetarik kanpo ez al da ezer gertatzen? Kultur gaien bat ikutu ohi izan duzue, baina oso gutxitan.

Nik ezagutu ahal izan du-danez eta entzuna dut balta Iparraldean egunero gauza asko gertatzen dela, gai asko daudela guztiz interesgarriak, gizarte galak, kultur galak, etab... Non zaudete zuek horik denak aztertzeko eta guri ezagutzera emateko. Astema eta Xinaberriri benetan esker-tuko nieke Iparraldeko beste ikuspegi zabalago bat erakut-siko balute.

EDURNE Z.

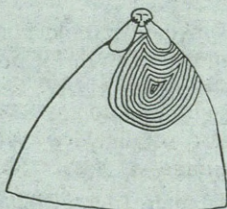
m.artola

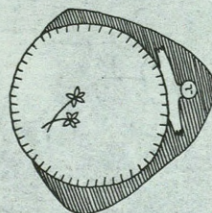
Aita juanen gira oro alkarreki,

Etxera jinen zira xangari handireki,

Bihotza kargatirik, begiak bustirik,

Eta zure a'aba tunban ehortzirik.

lerroux berpizturik

«Se les intenta manejar como una bandera. Son los andaluces que emigraron a Cataluña en busca de trabajo, de esa vida más digna que en su tierra natal no encontraron. Hartos ya de mandangas, piden, con un deje de cante jondo, que les dejen en paz los señoritos, que no les dividan más» **dio LA CALLE** en 76. zenbakian agertzen den «Andaluces en Cataluña» lanak: «En Cataluña viven más de un millón de andalu-

ces, pero en su inmensa mayoría se sienten catalanes. Su presente es su trabajo y su futuro está en esos hijos que en las tierras catalanas ya han encontrado otro ambiente. Y, sobre todo, no quieren ser objeto de polémicas políticas, ni pasan por el aro de un andalucismo que les enfrenta a quienes conviven con ellos y son como ellos.» **Rojas Marcosen deklarazioen ondoren, berak botoa eskatzen dienen eritziak.**

ALFALFA aldizkariaren extratik hartua. Fruta, berdura, ardo, likore, e. a. prestatzeko manuala.

ANDALANen 234. zenbakitik hartua.

zentral nuklear gehiago

CIUDADANO aldizkariaren 88. zenbakian irakurri ahal izan dugunez «Si no quieres nuclear, toma tres más». **Adierazten diren datuak hartzekoak direla deritzagu:** «Se espera que en septiembre el Gobierno autorice dos grupos en Valdecaballeros (Badajoz) y otro en Trillo (Guadalajara). Pero aquí no termina la cosa, parece ser que a principios de 1980 se autorizarán las de Vandellós (Tarragona) y Sayago (Zamora). Para un futuro próximo se anunciará la entrada en funcionamiento de las de Vandellós III, Trillo II y Xove (Lugo). Cuantas más manifestaciones antinucleares hay, más centrales nos anuncian. Mientras tanto, en Europa los programas nucleares se retrasan notablemente.» **Zenbaki hau erosten baldin baduzue, ez utzi irakurri gabe** «Centrales nucleares, su propaganda ya contamina» lana.

extemeinoak

Eta nuklearren inguruko gaiekin jarraituz «La batalla nuclear de Extremadura», **TRIUNFO** en 867. zenbakirako **Pedro Costa Moratak** eginitako erreportajea: «Las compañías eléctricas tenían desde hacía algún tiempo previsto un proyecto nuclear llamado «Guadiana» en un lugar no concretado de la zona de los pantanos (...) llamada la «Siberia Extremeña». En mayo de 1974 se descolgaron pidiendo la autorización para una central nuclear de dos reactores en la desembocadura del río Guadalupejo. (...) Se trata de dos reactores de 975 megavatios con licencia General Electric, a refrigerar con agua del pantano, a construir sobre el Guadalupejo, término municipal de Valdecaballeros. (...) Pero la oposición en Extremadura a las nucleares no tiene nada que ver con los partidos, y en ocasiones se ha hecho a contrapelo de ellos mismos. Tampoco ha sido de ningún partido la iniciativa del encierro de alcaldes ni han mostrado voluntad de llevar hasta el fin su oposición. Está claro que todo esto pertenece al esfuerzo continuado ese grupo de extremeños independientes, radicales y antinucleares.»

"Euzko gogoa" gogoetan

Hilabete urria delarik Jokin Zaitegi hiltzen zitzaigun. Hogeita bederatzi urte lehenago hasia zen bere bizitzako abenturarik nekosoena, agian. Berrogeita lau urte zuelarik, «Euzko Gogoa» sortzean.

euskeraren aurrerapenari dagozkion gaietaz.

«Euzko-Gogoa»k idaslerik bikañenak bere inguruan bildu ditu, euskal arloa lantzeko gerturik dauden idazle aipagarrienak. Baina gustien laguntasuna bear du bere asmoak aurrera ateratzeko.

Orra gure deiazen sergatia: euskotar gustiei laguntasuna eskatu, bakoitzak aal deza-
ken neurrian.

Ukatuko ote digusu euskotar maitea? Euskaldunok lurbira zabaleko erri guztiak baiño
kaxkarrago agertuko ote gera aberriaren gaiskabiderako darabilgun bufruba gorri ontan?

Gustien bearrizanean arkitzen da «Euzko-Gogoa», Euzkera ta Euzkadi'ri berean eus-
teko. Beras ez du uste zuen laguntasuna ukatuko diosutenik.

Iskera bastertzen duan erria, ez da erria, eta euskera ukatzen duan abertzalea, ez da
abertzale, Euskalerriaren ondatzalle baizik.

BALDINKIZUNAK

Aldizkari-arpidea urtean: Españi ta menderrietan, 60 Laurleko; Frantzi ta menderrie-
tan, 1.000 Libera; Beste errialdeetan, 10 Dolar.

«Euzko-Gogoa»ren Idastiat: Españi ta menderrietan, 20 Laurleko; Frantzi ta mende-
rrietan, 200 Libera; Beste errialdeetan, 0,60 Dolar.

«Euzko-Gogoa»ren Idastiat argitaratzeko 500 arpedun ziur bear ditugu. Idazti ok
150 orrialdekoak izango dirá bátez beste.

EUZKO-GOGOIA.

ARPIDE-TXARTELA

Izen-abizenak

Zuzenbidea

Euzko-Gogoa aldizkairara eta «Euzko-Gogoa»ren Idastiat etara urtebeterako arpide-
tzen da. Zuzenbiden: Apartado Postal 624 - Guatémala, C. A.

Tokia ta eguna

Izenpetu

ahaleginaz

Jokin Zaitegi, Sofokles, Platon eta
Euripides-en itzularia, Arrasaten
jaioa zen eta Comillas-era apeztu.

1934gnean «Euskal zaleak» saria es-
kuratu zuen Zarautzen, «Tori nire
edontzia» izenburuzko poemarekin.
Ordudanik euskal kulturaren alo-
rrean aritu zen: «Ebangelina», Long-

fellow-ena, 1945.ean, Guatemalan
publikatua, Goldaketan 1946.ean Me-
xicon, «Bidalien Egiñak» 1955.ean
Zarautz-en.

1950gnean ekin zion «Euzko Go-
goa»ren publikatzeari, Guatemalatik
bost urte berantago, eta haren iraun-
gitzeraino Miarrizetik zuzenduko
zuen kazeta. Hogetita hamar, berro-
gei paia inguruko kazeta huntan, ge-
rra garaiko eta gerra osteko sinadu-
rak, lehen numerotan, eta 1954/60-
eko belaunaldiarenak geroxeago iku-
siko ditugu. Kazetaren hedaduraz
eta finantzabideaz, damurik, ezin
dugu gauza haundirik esan. Tamai-
nua eta paper klasea igoaltsoa dugu
lehen epokan (55. arte), geroztik li-
buruxka gisako itxura batetan argita-
ratzen zela.

Publizitate arras gutti erabiltzen
zuen Zaitegik, eta erabiltzen zuena,
bertako euskaldunek (Guatemala-
koek) bulkatua iduriz. Horrela ikus-
ten dugu, lehen zenbakitan, une
oroz, hiru anuntzio hauk: «Casablan-
ca. Night Club / El Club de la distin-
ción en Guatemala», «Haga patria
comprando donde Cantel» edo azken
hau: «El mejor pan de Guatemala? Panadería española. Gure Baserrie-
tako talo, arto erre ta tremesak ba-
zin goxoa dituzu Garin okiñaren ogi,
bazilore ta opillak». Lehen nume-

ZUZENDARI: ZAITEGI ETA PLAZAOLA'TAR IOKIN Ph. D.

6a, Avenida Norte, 11

GUATEMALA, C. A.

Apartado Postal 624

Haga Patria Comprando Donde

C A N T E L

Productos Nacionales Baratos y Finos

¿EL MEJOR PAN
DE GUATEMALA?

5a. CALLE ORIENTE, No. 44.

- PAN FRANCES
- PAN MANTECA
- PAN INTEGRAL

SANDWICHES ~ PASTELERIA ~ GALLETERIA

Panadería Española

Teléfono 2645

GURE BASERRIETAKO, TALO, ARTO
ERRE TA TREMESAK BEZIN GOXOA
DITUZU **GARIN** OKIÑAREN OGI,
BAZILORE TA OPILLAK.

roan esanen dígute nortzuk diren laguntzaile horik. «Garin dar Daniel yauna / La Paqueteriaren ugazaba / Las Farolas yatetxearen yabea... bederatz lagun, orobat, euskara hutssez argitaratzen zen kazeta xoilara-ko.

Lehen ale horik Hego Amerikan, batez ere, eta Mendebaldeko Europan zabaldu ziren, hemeretzi herri-tan, hasiera-hasieratik, hizkuntzare-kiko grina nabarmen zelarik: «**izkera** baztertzen duen erria, ez da erria, **eta euskera** ukatzen duen abertzalea, ez da abertzale, Euskalerraren ondartzale baizik. Holaxe zioen har-pide-txartelak». Lehen numeroan, bestetik, eta aintzin-solas gisa zio-skun: «**Aldizkari** au zuri Euzkadi laz-tana, eskeintzen dizugu, gure gogo-ko ametsen barnemuña baitzaitu-gu... Gure zaiñetako odol beroa es-keintzeko ere gerturik gaituzu, ala bear ezker. Ez baidugu azturik Ara-na Goirik agindua: «**Gu Euzkadi** ren-tzat eta Euzkadi Yaungoikoarentzat»

... esta askatasunaz

Ezin uka, halere, egilearen zabal-tasuna, bai tematika aldetik, bai eus-ker a aldetik ere (ez dugu ahan-tzi behar Zaitegi garbizale xamarra izan zela). «Euzko Gogoa» izan da eus-

kaltzaleen belaunaldi baten adieraz-pide bakarra. Gerra garaiko euskal-tzaleena (Orixe, Monzon, Onaindia, Jautarkol, Aurraitz, Ibinagabetiatar Andima, Altube...) eta agerberriena (Mirande-tar Jon, C. F. Krutwig, Ira-tzeder, Aresti-tar Gabirel...) 1955-gnetik aurrera idazle berriak plaza-ratuko ziren «Euzko Gogoa».

1955gnean Jokin Zaitegi Miarritze-ra joan zen bizitzera. Ordurako ka-zetak bazuen laguntzaile gehiago, eta hala hola, bi hilabeteroz behin, argitaratzen zen. Lankideen artean hauk genituen: Tauer-tar Norberta, Monzon Olaso-tar Telespor, Lopez Mendizabal-dar I x a k a, Garate-tar Justo, Barandiaran-tar Joxe Mikel, Krutwig-tar Karol, Aresti Gabirel, Arrese-tar Emeteri, Altube-tar Se-ber... Publizitatea ere aldatua zen, «Zeruko Argia» «Aita kaputxinoen illeroko aldizkaria...» anuntziatzen zela eta aldi berean «Kafe-alerik urrintsuena. Finca Miramar-Zarago-za-El Salvador».

Esan bezala, 1955gnetik hurrengo lau urteotan aldizkaria ttiptagotu egin zen, liburuxka itxura hartuz. Hu-nat Parisetik Mirande-tar Jonek igo-rru zuen erizpidea: «**Itxuraz den be-zanbatean, asko irabazi du aldizka-riak, bertzalde iruditu zait irar-utsak urrituz doatzala... Aiphamen berhezi**

bat merezi du A. Villasantek Añiba-rraz egin duen istudioak... ederki la-guntzen bait gaitu haren euskaltza-letarsunaren zioak ulhertzera... Sail hortako bertze lanak ere balio haun-dikoak iruditu zaizkit; eta Bereziar-tuak behin Ortega y Gasset'en go-gamenaz lan hedatuago bat eginen duelakotan nago, ene ustea baita es-painitar oldozle hau izan dela. O. Spengler'en ondotik, XX mendeko Europaren ongi ezaren kausak ho-bekien ikhertu eta ikhusi dituen».

kazetaren bereak egin

Bigarren epoka huntan aldizkariak ezin du haren aldikaltasuna manten-du, eta horrela ikusten dugu nola azken lau urteotan publikatuz doan, sei ale urte batetan, bost hurren-goan, lau hunen hurrengoan eta bi azken urtean. Azkena gainera, nahiz eta 59.eko fetxa eraman, 60.eko uz-tailean inprimatu zen. Ordurako Euskal Herria iraultzen ari zen: 339 apezek guttun bat igorria zuten Aita Santuarentzat, «Bandidaje y Terro-rismo» —delako dekreto— legea agertzeko tenorean zen, ETA ko lehen erorketak ere eta «Euzko Go-goa»-ri dagokiola Krutwig eta Miran-dez landa, haren pietarik paseak zi-ren Txillardegia, Otsalar (Juan San Martin), Etxaide-tar Yon, Peillen...

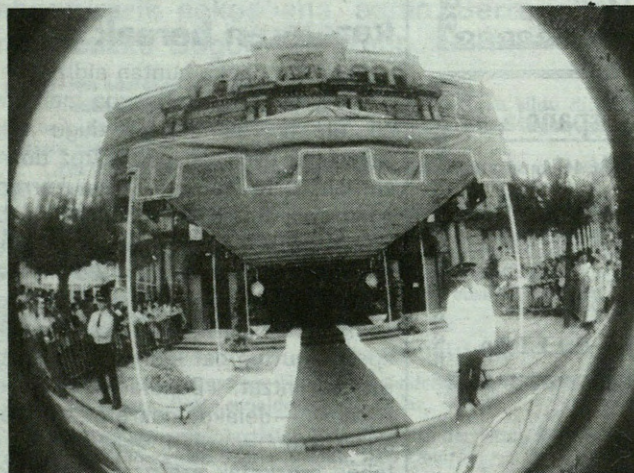
«Euzko Gogoa»-k bereak eginak zi-tuen. Heldu zen garaian itzulpen la-nik ez zen egiten, kasik (hurrengo urte hauetan ez dugu inon ikusiko Larrakoetxeak egin zituen Shakes-peare-aren lan tankerakoak), Eliza jendeek, eta bere influentzia iraun zuen, aitzitik, (eta irauten du, nos-ki). Ezin gorde datu hori, gure eus-kaldun gizartearen erakusle bezala hor dago-eta. 1958gneko irailean, ai-ta Olabideren gorazarrez eginiko zenbakian izen hau ikusten geni-tuen: Muxika-tar Luis M. (sakramen-tinua), Muxika-tar Pl. S.J., P. Lafitte, Altuna-tar P. S.J., Etxeberria-tar P. S.J., Zaitegi eta Plazaola-tar Jokin.

Hunat, bada, ahaleginaz eta aska-tasunaz, egindako kazeta. Belaunal-di oso baten gidari, nonbait, hemen agertu baitziren Arestiren poema itzulpenak (Baudelaire, Goethe, Ji-menez, Verlaine...), Mirandaren obra guztia, kasik, Krutwig-en poemak eta hitz-lauz egindakoak eta halaber hunexek eta Orixeren liskarrak. Bihoazkio berandu bada ere, Jokin Zaitegiri zor diogun oroipen eta es-kerrak.

J. L. AIALA

etorkizun bila

Joan den ostiralean, Irailak 7, Victoria Eugenia zine aretoan prentsaurreko baten bidez eman zitzaion hasiera XXVII Zine Festibalarari. Han ziren Julio Caro Baroja —Festibaleko presidentea—, Valentin Diaz eta Galparsoro Jauna, azken hauk prentsa buru eta zuzendari izanez. Prentsaurreko hartan zer pertsonai etorri behar zen adierazi ziguten: Helmut Berger, Bertolucci, Pontecorvo, Franco Nero, Elsa Martinelli, etabar luze bat. Galparsororen hitzetan berriz zera entzun genuen: Alderdi politikoa gehienak festibala ongi irten zedinen alde zeudela eta Gobernadoreak berriz FOPak ez zutela ezertarako parte hartuko esan ziola; ordena publikoa hausten ez den bitartean noski. Festibalean Polizi municipal basterik ez zela egongo ere adierazi zigun berak.

Prentsaurreko honetan ikuitu ziren punturik garrantzitsuenak nire eritziz hauk izan ziren: espezializatze baten bila eta Festibalaren etorkizuna. Lehen gai hori FIAPF (Federación Internacional de Productores delakoak)ek azken urteotako Festibalaren bidea ikusi ondoren jarri dituen oztipoetatik dator eta Produktoreek ez badute Festibalaren alde egiten kito. 45 milioiko presupuestotatik 40 % sarreratan ateratzea pentsatzen da eta era honetan ezin zaio festibal bati eutsi... FIAPF-ek diruari begiratu ordez beste helburu batzu izango balitu beste zerbait izango litzateke: zinea herri baten espresabidetzat eta ez diru aldetik bakarrik, gizonaren espresabide bezala eta ez komertzioiko gauza soiltzat hartuko balu itxaropen zerbait izango genuke.

Hau dena soluzionatzeko, utopia bat ez bada behintzat, konpetitibitatea eta espezializatzea

bukatuko direnean lortuko da; azken finean, jendeak ez luke kontutan hartu behar zenbat «Oscar» duen edo zenbat Festibale irabazi duen, orduan lortuko baikenuke festibal baten iraupena.

woody allen: denei farre

Hasiera bezala Woody Allen-en azken filma bota zuten: «Manhattan». Hitz gutxitan esateko filma honetan beren uriarenganako maitasuna azaldu du; baina «Manhattan» filma ikusi ondoren gure sentimentu eta iritziak esango dizkizuegu. «Anie Hall»ekin batera autore honen filmarik helduena dela derizkiot. Hala ere ez da Woody Allen-en gailurra iritsi. Gai da eta iritsiko da. Filman protagonista itsusia eta motza izatetik —protagonista eta autorea bat da— pertsonai itsusi

baten papera egitera heltzen da. Itsusia baina gizon eta emakumeei gustatzen zaion pertsona bat. Woody Allen anarkista eta utopikoa dela esan ohi da baina «Manhattan»ekin hori dena lur jorik geratu da. Gehienaz ere bere erara moldatzen den tipo bat dugu.

Filman zehar bada pasarte bizi bat: Allen bere gelan bakarrik dagoela, galdera hau egiten dio bere buruari: «Bizia bizitzea penarik merezi al du?». Erantzuna baiezkia ematen dio eta banan banan baiezkia esatea eragin dion izen batzu esaten hasten da: Groucho Marx, Bergman, Sinatra, Tracyren begiak (pentsamentuetako bere laguna), etabar... Ez da naturan fijatzen, ez eta ere denok

larrubiziak genbiltzaneko denboretan. Woody Allen jaio garen mende honetan erabat murgildurik dago, uri tzar eta raskazielosak ontzat ematen ditu, XX gizaldiak sortutako jakintsuentsan itxaropentsu agertzen zaigu baina bere sentimenduak ongi gordetzen ditu, eta ikuslearen esku uzten lan dena. Woody Allen-ek horixe berbera egiten du; bere buruaz eta jende guztiaz farra egiten du.

Baita ere sesu arazoa gehiegi ikuitzen duelako Woody Allen obsesio bat dela esan ohi da baina nire ustez ez da hala. Beste guztiakin bezala pertsona ezagutzera joaten da Woody eta kasu honetan emakumeak ezagutzeko lana besterik ez da.

magia eta torturak

Lehiaketara aurkeztutako lehen filma israeldarra izan da. Menahem Golan du zuzendaria eta Nobel saria jasotako nobela batetan oinarrituta eginda. Nobela honen egilea Issac Bashevis Singer da. «The magician of lubrin» (El mago) filma gizon abenturero eta elegante baten historia dugu.

Magiaz baliatzen da eta bere biziaren zehar hiru buruhauste ditu: emakumeekiko harremanak (ikusten dituen denak maitatzen ditu), jaungoikoaren izateaz eta txoriak bezala hegakari izateko gogoia. Gustora ikusten den filma da baina luze xamarra behar bada.

«Prisioneros desaparecidos» Sueciaren ordezkari bezala zetorren baina Chileren omenez egina izan da. Pinochet-en garaiko izkutuko espetxeetaz jarduten du filmak. Torturatzaileren eta torturatuaren arteko harremanak aztertzen saiatzen da. Filma hau torturatuak izan direnen hitzak jasoz egin dute. Sergio Castilla du zuzendaria eta filma bukaeran prentsaurreko bat eskaini zuen. Prentsaurieko horretan pertsona batek zera esan zion: Torturak ez direla Chilen bakarrik egiten, urrutira joan gabe ere hemen egiten dituztela eta liburu bat argitaratzen laguntzea nahikoa dela tortura sufritzeko. Hau esan zuen personak —zenbat orduz eta zer tortura mota sufritu zituen aitatz— zera adierazi zuen: Sistema defendatzen zuten adinako errua zutela munduan zeharreko espetxetan gertatzen dena isiltzen dutenak.

KOLDO SAN JULIAN

kilikilariak: "nafarroa 1.500"

«Nafarroa 1.500» da KILIKILARIAK antzerki taldeak azaldutako azken obra. Uztailean Donostiako San Telmo museoa ikusi ahal izan genuen obra hori. Berandu bada ere zerbait esan nahi genuke obra horri buruz, «esan nahi genuke» bai, izan ere hiru antzerki zaleren iritzi, edo zehazkiago esateko, inpresioak biltzen baititut hemen: Eneko Olasagasti, Fernando Mikelajauregi eta hirurona.

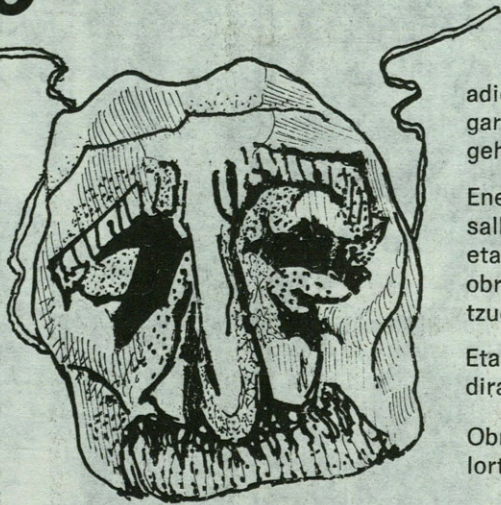
Azken obra hori dela ta ateratako folleto batetan zera irakurtzen dugu talde honi buruz:

«Cómicos de la Legua - Kilikilariak viene dedicándose a la actividad teatral desde el año 1969... Los miembros del grupo viven profesional y exclusivamente dedicados a la actividad teatral desde el año 1976... Mantienen una escuela de teatro..., la cual en corto plazo pasará a ser un taller de experimentación teatral autónomo... Así mismo mantiene un taller de construcción de máscaras...»

Eta taldeari buruzko albiste hauen ondoan zera dakar talde honen folletoak bere azken obrari buruz: LA CRITICA TEATRAL DE EUSKADI DIJO:

«...Vaya por delante que éste es el espectáculo más bonito, más plástico y más restallante que se haya visto nunca entre los productos de esta tierra. Color y ritmo sin tregua, un alarde sonoro y visual en continuo chisporroteo, juego y sorpresa. El espectáculo asume la condición de fiesta para los sentidos, de cita mágica, de visión revolucionadora.

«Cómicos-Kilikilariak», se pone ya en un punto extremo de brillantez creativa, y en este sentido «Nafarroa 1.500» es su más asombroso y mejor trabajo. Ellos no han cambiado en nada sus concepciones de teatro popular mayoritario, pensado y hecho para

adieraztera. Aldeko iritziekin hasiko gara, Enekoren iritziekin beraz gehienbat.

Enekorentzat, «oro har obra salbatzen da, gustatzen da, nahiz eta momentu batzuetan zaila izan obra, edo aidean geratu parte batzuen besteekiko lotura».

Eta obraren zatietan sartuz, hauk dira Enekoren inpresioak.

Obra hasi aurretik giro egokia lortzen dute, baina obraren lehen

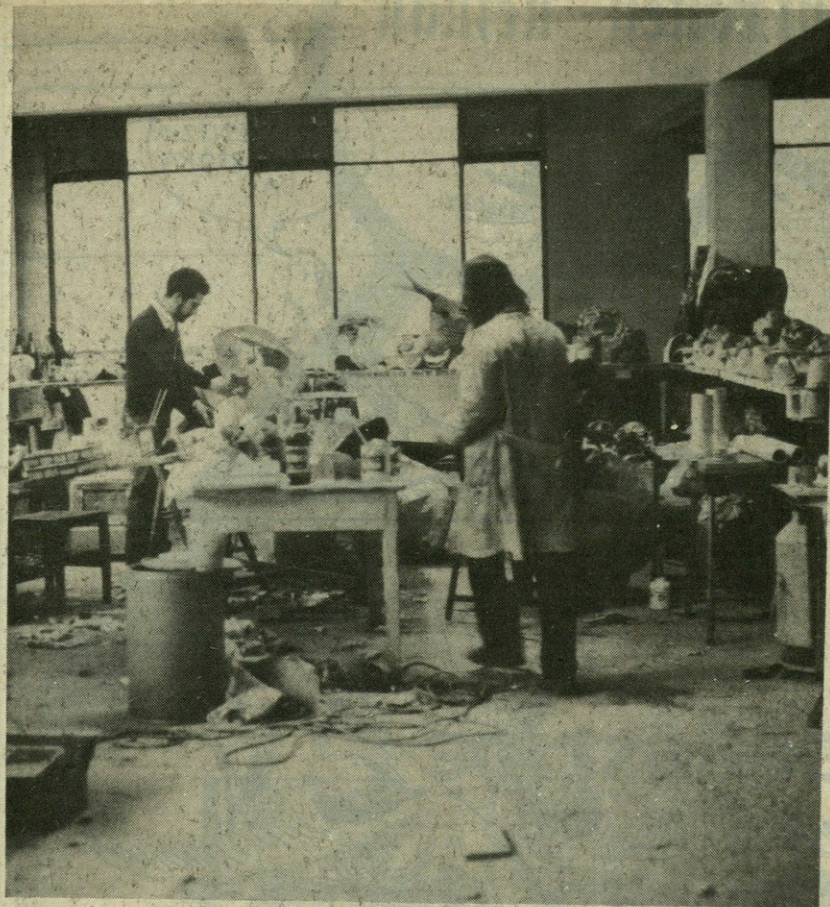
cada momento, capaz de reunir por su propia virtud al público más tibio. Y en esta línea, alcanzan hoy una cumbre...» (Deia).

Hau dena irakurrita sartu ginen KILIKILARIAK taldearen «Nafarroa 1.500» obra ikustera, eta ateratzean honela zen gure inpresio orokorra: Enekorentzat, «Oro har obra salbatzen da, gustatzen da, nahiz eta...». Beste biontzat nahiko flojoa izan. Baina inpresio orokorra zertan oinarritzen den jakiteko, goazen poliki-poliki gure inpresio on eta eskasak

zatiak zera bakarrik lortzen du: inpresio onarekin dagoen publikoa galeraztea. Bestalde, zati batzuek mugimendu gehiegi dute eta beste batzuek alderantziz, zeinetan Cosme de Errazuk berak bakarrik bete behar duen eszenarioa.

Interpretazioari dagokionez, Alexena («Cosme de Errazu»reña) azpimarratuko nuke. Gainerakoek lanak ez nuke esango txarrak direnik, baina agian pertsonaia gehiegi dago (ez horrela aktoreak), eta momentu batzuetan zaila egiten da horietako batzu lekutzea.

ikuslea. Salbaezineko kontraesana ikusten dut hor.

Estetikari dagokionez: aktoreak asko mugitzen dira, laisterkan, dantzan eta borrokan ibiltzen dira fondo fisiko nabarmenez, baina teknika mekanizatuz. Espresio ikuspegitik, berriz, oso «rudimentario» da dena. Mimika elementala da. Hain zuzen ere espresio-lorpen bakarrak elementu tekniko hutsei zor zaizkie (paradoxa barne): maskarek, jazkerari, «atrezzo» eta abarri.

Guzti honekin espektakuloaren agerpen orokorra, mugimenduzko koadroetan oinarritua, zeinek bilatzen baitute Nafarroako historiaren momentu batzuren sintesis plastikoa, kartoitua eta erretrikoa geratzen da. Era berri bat duen «academicismo» bat azaltzen da behin da berriz. Hasieran egiten diren komunikapen zuzeneko ahaleginak lekuz eta denboraz kanpo geratzen dira.

Gauza asko esan da hemen, eta ez dakit orain zer esan nere aldetik. Pare bat puntu aipatuko dut laburki.

Neri ere nahiko flojoa iruditu zitzaidan «Nafarroa 1.500». Lehenik esan dezadan testua ez nuela gehiegi ulertu. Ulertu nuen zatietan Bernardo Atxagaren «grazia» nabaria zen.

Testua aparte, Fernandok aipatzen duen «academicismo» hori azpimarratuko nuke nik ere. Antzerkigintza berriaren teknika eta erak hartu dituzte Kilikilariak, baina nahiko artifizial gertatzen dira hauen antzerki lanean: dantza eta gorputz espresioak momentu askotan moda huts bat dirudite, obraren eduki eta jarraipenarekin zer ikusirik gabek.

Maskarena iruditzen zait neri ere lorpenik nagusiena. Eta momentu batzuetan, maskarekin ere gehien asmatutako momentuetan (dantza eta musikarekin batera) zera ikusten zen: obra hau bide egoki eta ederretatik joan zitekeela, baina bete gabeko esperantza hutsean geratzen da inpresio on hori.

Beno nahiko luzatu gara. Hauk dituzue hiru antzerki zaleren inpresioak KILIKILARIAK taldearen «Nafarroa 1.500» obrari buruz.

INAKI ZUBIZARRETA

Grabaketari dagokionez, azierio bezala gehiago ikusten dut oker bezala baino, posibilitateak irekitzen baititu maskara osoak ager daitezen, espresibitatean irabaziz; eta mugimendu posibilitate gehiago ere eskaintzen du, honela ez baitago kezkarik entzuten ahal den ala ez. Grabazioak izorra zezakeen, bestalde, montajea, baina ez da honela gertatzen.

Montaje osoko gauzarik lortuena maskarena iruditzen zait. (Honetan bat gatoz beste biok ere). Maskarek behar den espresioa ematen dute une bakoitzean.

Azkenik, eszenografia egokia da, montajea gauzez eta plazan egiteko: kasu honetan kolore zuriak erakarri ahal izango luke argia eta ikusleen arreta osoa. Baina leku itxietan zuriak lortzen duen gauza bakarra zera da: pertsonaiak galtzea edo difuminatzea hondoan.

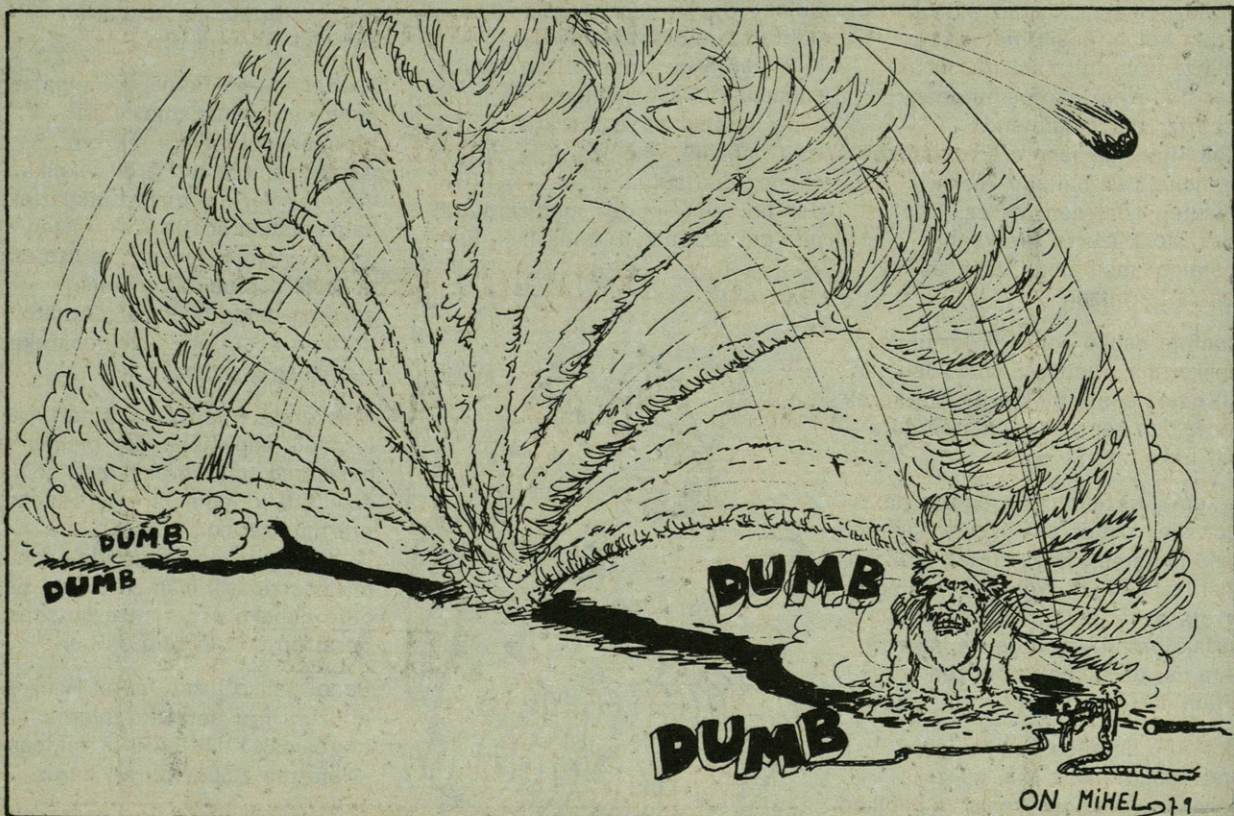
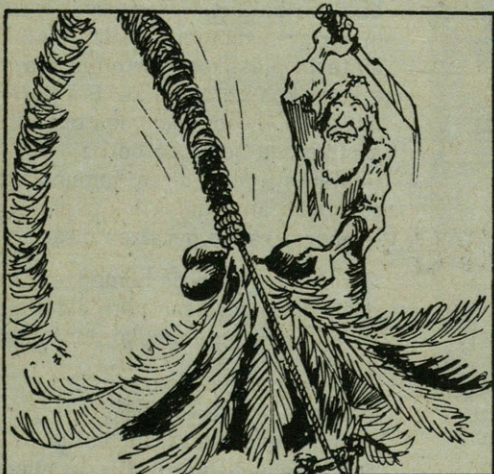
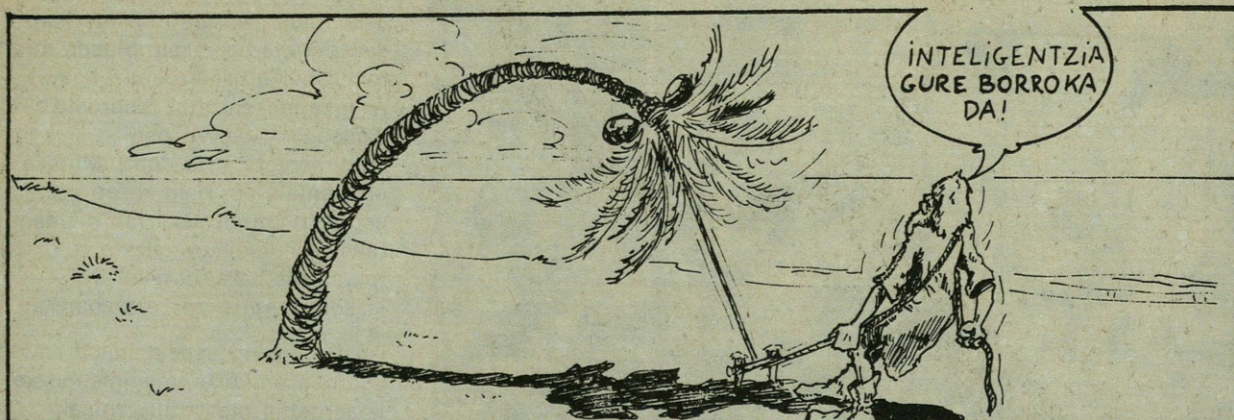
Oro har, detaileak utzita, obra ondo dago, nahiz eta, gauzak zehazten hasiz gero, entsaio gehiago behar dituen.

Fernandorentzat, «espektakulo flojoa» da Kilikilariak taldearen «Nafarroa 1.500». Nafarroako historiaren gertakarien jarraipena nahaspilaturik eskaintzen da. Alde batetik, farsa didaktiko bat izan nahi du, eta bestetik, alusioz edo sugerentziak erabiltzen den datoen kopuru haundiak gauza pila bat ezagutzera behartzen du

robintxonen kezak

ZIRRIKUTUTAN

sortzaileei

Horrialdea irekia duzue zuen lanak eta artikuloak argitaratzeko.

Egiako "Tertulia" taldearen eta

J. A. M. ren exenplua jarrai deza-

zuen nahi genuke. Zuen lanen

zain:

MUXIKIÑA

1970gngo. estropadak

Aste honetan estropadak hartu ditugu gai nagusitzat, Orioko Luxiano Manterola eta Patxi Sarasuarekin eginiko elkarrizketarekin betez.

1970gan. urtea oso aipatua denez estropaden munduan, Paben Loidik jarritako bertsoak dakartzagu sail honetara. Karda-beraz Bazkunak argitaraturiko «Txiruliruka» liburutik hartuak ditugu eta argi eta garbi adierazten dute Luxianok elkarrizketan esaten duena. inork gutxik uste zuen bezala aritu zirela oriotarrak arraunean urte hartan; jendea erabat harriturik utzi zuen Oriok. «Banco móvil»ean aritzeak al-dakuntza haundia sortu zuen traineruen munduan. Loidik azkeneko bertsoan hone-la dio: «Saiatu gera eta azkenean iritx, menderatu ditugu Oxford eta Kenbritx».

Milla bederatzireun
irurogei ta amar
garren urtean giñan
galdez etsi xamar:
Oriyo'k ez ote zun
lengoratu bear,
banderak jasotzeko
Kantauriyan zear...?

Balizen gora-bera,
ertzak edo erdin,
gaindiko al dunentzat
denak dira berdin.
Ur illetan bezela
zakarraldiakin
oriotarrak jantzi
dira txapelakin.

Santoña'n gure lanak
erabat arritu,
ontziagatik zala,
noski, ez meritu;
ta gero Donostia'n
denak errenditu.
Olako astinduak
erri onek ditu.

Orio txit aurretik,
Lasarte zan gero,
Ondarrabi urrena,
laugarren Xubero,
San Pedro ta Zumaya,
San Juan atzero,
azken donostiarrak,
etzuten espero.

Estropada jarri zan
oituraz aparte,
itxas aundiarekin
alkar autsi arte.
Lan aundi ortarako
talde au dakarte:
Xubero, Donostia,
Orio, Lasarte.

Getari'tikan asi
ta Donosti'raño,
ez bait zan estroparik
joka oraindano.
Ikus-giro txarra zan,
lambro eta laiño;
obea nai litzake
izan genun baiño.

Taldeka bota ziran,
jarririk propiyo,
beste danak aurretik,
aizkena Oriyo.
Laiñoak Altxerri'ri
ajolik ez diyo,
Mendizorrotz baiño len
egin du ariyo.

Juradua larri zan
kronometratzeko;
Oriyo'ren atzetik
zein dan jakiteko,
prismatikoak bear
ziran ikusteko.
Nagusitasun ura
etzan sinisteko.

Oriyo lendabizi,
Lasarte urrena,
Irugarren Donosti,
Xubero aizkena.
Laiño-pean joateko
Altxerri'k du sena,
brujula txaloparen
atzeko kirtena.

Igeldon jarri zuten
Akelarre-sari,
Donostin lenengo ta
lasterren zanari;
premiyo auek ziran
danen zirikari,
eman dizkiotenak
gure txalopari.

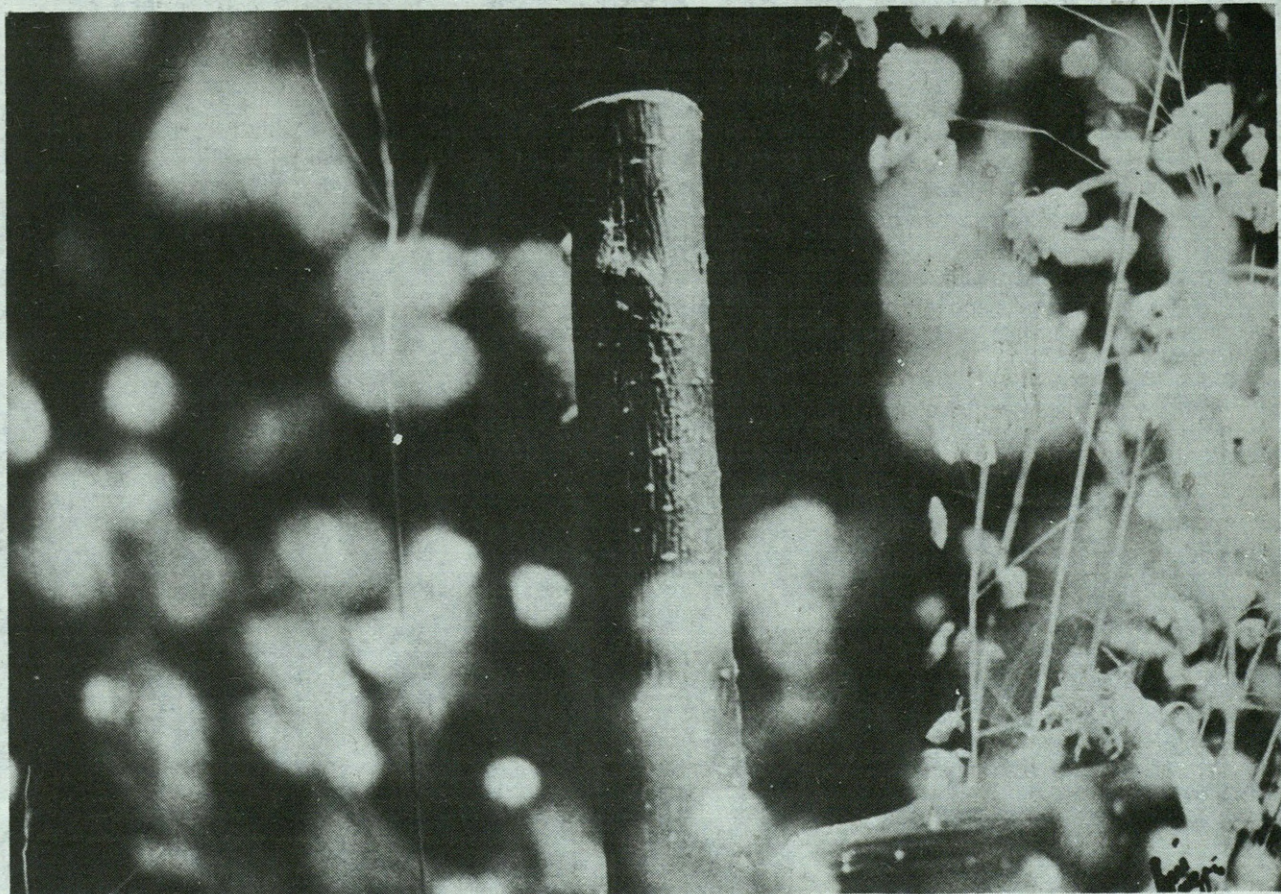
Pedreñak azalduaz
geiegi kalparra,
Koruña'tik zetorren
kantari oillarra.
Santoña ta Bilbao'n
kukurruku txarra,
Oriok lau alditan
jo dio adarra.

Pedreña ori genun
«Kampeon de España»,
sari merkea noski,
dalarik apaiña.
Titulorikan gabe
Orio zan baiña,
buru-txortena kendu
dio, alajaiña...!

Portugalete'n zaigu
lertu aien miña,
oinpean zapalduaz
gure ikurriña.
Erronkak ez du jazten
iritxi-eziña;
itxusi gelditu da
basatien griña.

Bein edo bein txapeldun
izanak ba dira,
geroztik geldituak
erabat azpira.
Orio'k bakarrik du
betiko segira,
ori-ori gaillenduz
urrezko dirdira.

Tosta ibilkorrean
asi giñanetik,
Españi'ko txapela
da gure aldetik.
Saiatu gera eta,
aizkenean iritx,
menderatu ditugu
Oxford eta Kenbritx.

zer pena! debaterik ez azkenean

Suge zirikatua bezain haserre jarri zen EAJ Herri Batasuna inguruko jendeak Estatutoari egindako kritikengatik. Eta mihiztoa ateraz pozoï mordo bat jaurtiki zuen EBB-k Beraz, lehenbiziko bataila dialektikoan Herri Batasuna, irabazle.

Herri Batasunak, zuhurki jokatzuz, debate publiko bat egitera desafiatu zuen EAJ.

Debate horretan irabazle bakarra Herri Batasuna zen. Hori guztiek zuten irentsirik. Problema bakarra: jakitea nola defendatuko zen EAJ.

Hala ere, EAJ-k ez zuen beste irtenbiderik desafiaoa hartzea baino; zeren desafiaoa ez hartzeak kalte gehiago egingo baitzion. Eta desafiaoa hartu zuen.

Euskal Herriarentzat ere mesedegarri zen debate publiko hori alde askotatik begiratuta. Euskal Herriarentzat ongarri zen alde batetik; baina bazuen debate publiko horrek beste alderdi interesgarri bat ere. Euskaldunoi desafioetan parte hartzea asko gustatzen zaigu eta jende mordo haundi batek ongi ikusi zuen desafia hori aurrera eramatea. Idi probak, eskupeleta partiduak eta abar sarri ikusi ahal ditu; baina modu horretako desafiorik guttitan. Behar bada, Euskadi -Irlanda futboi partiduak sortu zuen espektazioaz gonbara liteke Estatutoaren debateak sortu zuena.

Euskal jai eder bat egiteko posibilitatea zegoen. Euskaldun gehienok ditugu baterentzat edo bestearentzat gure sinpatiak; baina Euskal Herria aterako zen jaitik irabazle.

EAJ, guztien ustetan (alderdikoan beraien ustetan ere) galtzaile aterako zena, lehenengotatik jarri zen ez-paikor, desafiaoa onartu zuenean hau esan baitzuen: Onartzen dugu debatea; baina publikorik gabe (Publikoaren desilusioa), zeren Euskal Herriko publiko mordo bat haserrekor eta dominagaitz baita (Publikoaren bigarren desilusioa).

Herri Batasunaren erantzuna: Nahi baduzue, publikorik gabe egingo

dugu; baina guk nahiago dugu publikoa aurrean dagoela egitea. Guk gure aldeko publikoa bare eta baketsu egongo dela ematen dugu hitza. Zuek zuon publikoaz gauza berdina egiteko kapaz bazarete ez da egongo burrukarik. (Publikoa poztuz).

Herri Batasun irabazle bigarren bataila dialektikoan ere.

EAJ-ren erantzuna: Guk ez dugu nahi protagonismorik eta Estatutoaren aldeko beste indarrek ere parte hartzea nahi genuke.

Herri Batasunaren erantzuna: Alde dauden guztiak parte hartzeaz ere konforme gaude; baina ez ahaztu UCDz eta APz, Estatutoaren aldeko indarrak direlako. (Publikoa poztuz.)

EAJ-ren erantzuna: Orduan, har dezatela parte Estatutoaren kontrako indar guztiek ere. Kristo gure Erregeren gerrazkariak barruan dudelarik. Publikoa poztuz oraindino; debate horretan ikusiko delako Kristo gure Erregeren gerrazkariak nortzugandik dauden hurbilen: AP, UCD, PNV eta abarren gandik ala Herri Batasuna eta kontra dauden beste indarren gandik.

Publikoa irrikitzen dago; gainera, posibilitateak ikusten ditu desafiaoa, Publikoa aurrean dagoela egiteko.

Azkena: Desilusio izugarria. EAJ-k ez du Herri Batasunaren desafiaoa onartu. AAAhhh!

JULEN KALZADA

hiztegia

Albiste: Noticia
Amesti: Visionario
Amil(du): Despeñarse(-ado)
Apar: Espuma
Arlote: Pobre
Arrago: Crisol
Arraio: Caramba
Arrisku: Peligro
Arro: Cuenca
Auhén: Aihen, Lamento
Bare: Apacible
Bat etorri: Ponerse de acuerdo
Berandu: Tarde
Bidegaldu: Descarriado
Dagerrena: Agertzen dena
Epeka: A plazos
Epel: Templado
Ergel: Estúpido
Ernega(tu): Rabiarse(-ado)
Erresiñola: Ruiseñor
Gako: Gancho
Garratz: Aspero
Girten: Mango
Grina: Afición
Hiruren: Tercera parte
Hizki: Letra
Hok: Hauk

Hondo: Base
Hots: Ruido
Ilara: Hilera
Iraungi: Apagar(-ado)
Jokaera: Actitud
Jomuga: Fin
Kukutxeztul: Tosferina
Lau: Plano
Lekuko: Testigo
Leku(tu): Situar(-ado)
Liskar: Riña
Malda: Cuesta
Mamu(tu): Enmascarar(-ado)
Mihizto: Lengua de culebras
Nabarmen: Notorio
Norbereko: Egoísta
Ordeko: Suplente
Purtzil: Despreciable
Tamalez: Lamentablemente
Ubel: Amorado
Ugazaba: Patrono
Xuka(tu): Absorber la humedad
Zale: Aficionado
Zio: Causa
Zori: Suerte
Zuzi: Antorcha

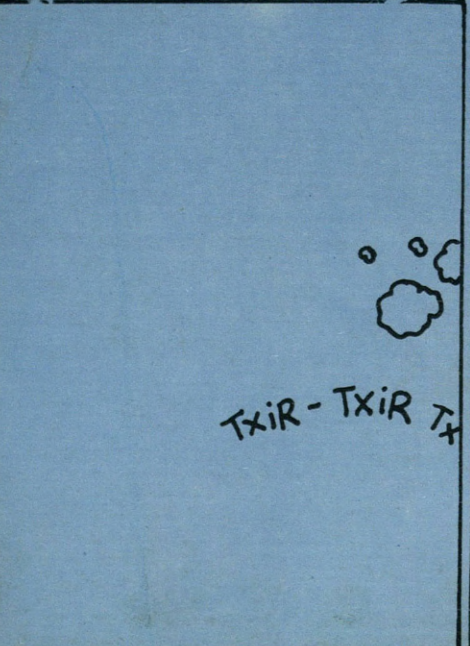

TATATAT

EHUN
KILO

Skateboards

INDUSTRIAS

NAI

LEGARRE, 9 EIBAR